

ਤਤਕਰਾ

ਪਾਠ-1.	ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਦੀ ਭੈਣ (ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ)	5
ਪਾਠ-2.	ਸਾਥੀ ਵੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਵੀ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ)	11
ਪਾਠ-3.	ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਪੁੰਜ (ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ)	16
ਪਾਠ-4.	ਮਹਾਨ ਪੁੱਤਰੀ ਮਹਾਨ ਪਤਨੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਮਾਤਾ (ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ)	23
ਪਾਠ-5.	ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਸਾਗਰ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)	28
ਪਾਠ-6.	ਸਾਂਝਾਂ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ (ਸਾਂਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ)	34
ਪਾਠ-7.	ਰੰਘਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ (ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ)	40
ਪਾਠ-8.	ਜੀਵਨ-ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ (ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ)	45
ਪਾਠ-9.	ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ (ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ)	51
ਪਾਠ-10.	ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ (ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ)	57
ਪਾਠ-11.	ਸਭ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਦਿੱਸੇ (ਭਾਈ ਕਨੌਈਆ ਜੀ)	62
ਪਾਠ-12.	ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੀ ਗਈ (ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀ)	67
ਪਾਠ-13.	ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ)	72

ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਦੀ ਭੈਣ (ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ)

ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਅਲਮਾਰੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਾਦ ਸੀ।

ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ-ਭਾਈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਕੁਝ ਸੁਣਨ ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਤੀ ਤੇ ਪੋਤੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸਦਾ ਵਧਦੀ ਰਹੇ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਾਂਗੀ। ਇਹ ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰ ਲਈ।

“ਕੌਣ ਹਨ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਕਾਹਲਾ ਨਾ ਪੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਰਾਂਗੀ। ਅੱਜ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ।”

“ਦੱਸੋ, ਮਾਤਾ ਜੀ!”

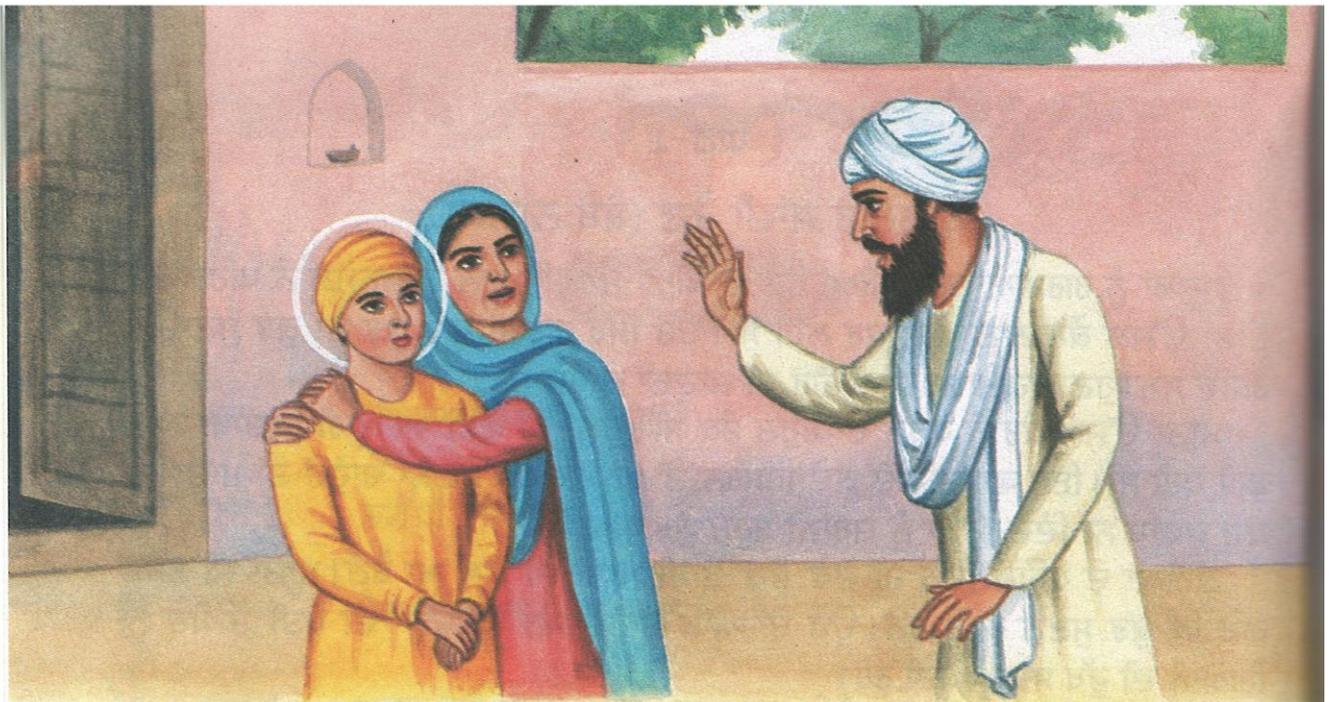
“ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਭੈਣ ਤੇ ਭਰਾ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਸੀ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ, ਅਨਮੋਲ, ਦੋਵੇਂ ਨਾਂ ਆਦਰ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੈਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ‘ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ’, ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ‘ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ’ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

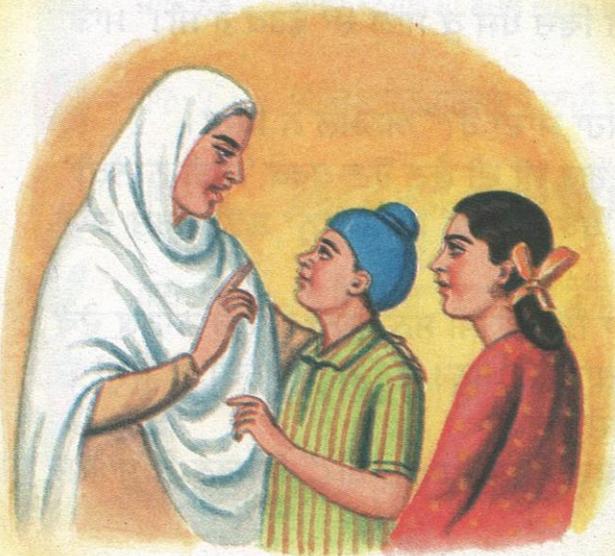
“ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਾਰ ਜੀਅ ਹੀ ਤਾਂ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਿਹੇ ਨੂਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਸਨ। ਫਿਰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਗਏ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਲਾ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ?” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ।

“ਹਾਂ ਧੀਏ, ਇਕੋ ਮਾਂ ਦੇ ਜਾਇਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜਾਣ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵੀਰ ਆਮ ਬਾਲਕਾਂ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦਾ ਵਸਾਹ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਸੀ।”

ਅਨਮੋਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤਾਂ ਖੂਬ ਲੋਹੇ ਲਾਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।”

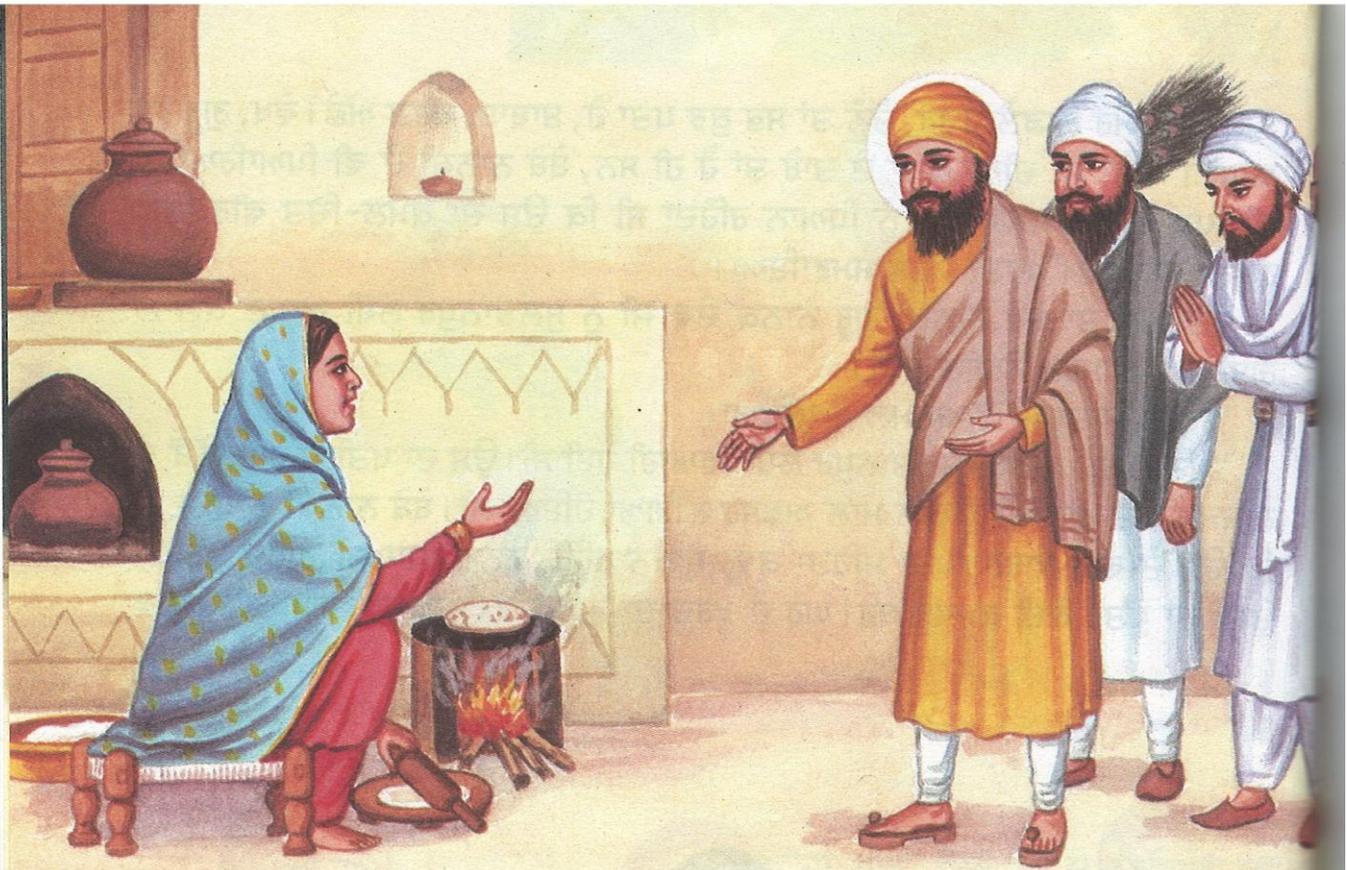
“ਵਾਹ, ਮੇਰੇ ਲਾਡਲੇ ਪੁੱਤਰ, ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਬਾਸ਼, ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ। ਵੈਖ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸਨ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਵੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਵੀਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਮਲ-ਚਿਤ ਵੀਰ ਕਿਤੇ ਕੁਮਲਾ ਨਾ ਜਾਵੇ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

“ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਈ ਸੀ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਗੱਲ ਜੋੜੀ।

“ਕਿਉਂ, ਮਾਤਾ ਜੀ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਪੁੱਤਰ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਜੈ ਰਾਮ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਮ ਦੌਲਤ ਖ਼ਾਂ ਲੋਧੀ ਦੇ ਕੋਲ ਮਾਲ ਅਫ਼ਸਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵੀਰ ਕਾਰਨ ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੋਈ ਕਮਾਈ ਕਰੇ। ਘਰ ਦੇ ਖ਼ਰਚ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਹੋਰ ਹੀ ਪਾਸੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਬਾਰੇ ਸਭ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਇੱਥੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਪਤੀ ਜੈ ਰਾਮ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਕੁਝ ਰੁਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲੇ :

“ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਤਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਪੁੱਤਰ ਅਨਮੋਲ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਈ ਸਾਂ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਨਗਰ ਬਟਾਲਾ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਲਈ ਲੱਭੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਬਣੀ, ਵੀ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਕੋ ਸਾਹੇ ਦੱਸਦੇ ਗਏ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਉਹ ਸੁਣਾਓ ਨਾ ਕਿ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਫੁਲਕੇ ਲਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਮੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਕਲਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਘਰ ਨਾ ਪਰਤਦੇ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵੀਰ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਵੀ, ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ। ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਫੁਲਕਾ ਪੱਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਆ ਜਾਵੇ।

“ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦੇ। ਤਦ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਂਭੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਖਦੀ ਵੀਰਾ, ਛੇਤੀ ਆਇਆ ਕਰ।

“ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ 54 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਭਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਪਤੀ ਜੈ ਰਾਮ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਸਨ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ, “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।”

“ਹਾਂ ਧੀਏ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਗੁਣ ਸਨ। ਉਹ ਚੰਗੀ ਪਤਨੀ, ਪਿਆਰੀ ਭੈਣ, ਆਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧੀ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

“ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਚਿਰੋਕਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ।”

ਇਹ ਦੱਸਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ।

ਫਿਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, “ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਕੁਝ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਲਓ।”

ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਲੋਸੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਸੀ ?
- (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?
- (ੲ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਬਾਰੇ ਛੇਤੀ ਕੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ?

(ਸ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਕਿਉਂ ਲੈ ਗਈ ਸੀ ?

(ਹ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਸੀ ?

(ਕ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਸਨ ?

2. ਜੋ ਕਥਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ :

(i) ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ।

(ii) ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

(iii) ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ।

(iv) ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾ ਸੀ।

(ਅ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ :

(i) ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ।

(ii) ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ।

(iii) ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

(iv) ਉਹ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਦੇ ਇਕ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।

3. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਧੀ, ਚੰਗੀ ਭੈਣ ਤੇ ਚੰਗੀ ਪਤਨੀ ਸੀ।

(ਅ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

(ੲ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਸੀ।

(ਸ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਰੁਚੀ ਸੀ।

4. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਨੂਰ, ਬੇਮਿਸਾਲ, ਹਾਕਮ, ਫੁਲਕਾ, ਆਦਰਸ਼ਕ।

5. ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ

1. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਭੈਣ, ਸੁਪਤਨੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ।

2. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੋਹਣਾ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ।

3. ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਪਰ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਕੌਣ ਸੀ ?

ਸਾਥੀ ਵੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਵੀ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ)

ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਲਉ ਬਈ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣਾ ਏ।”

“ਇਮਤਿਹਾਨ, ਮਾਤਾ ਜੀ?” ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ।

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਦੱਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਹਨੇ ਮਾਣੀ?” ਦੋਵੇਂ ਚੁੱਪ ਸਨ।

“ਮੈਂ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ। ਉਹ 47 ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸਣਾ ਹੈ।”

“ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ।” ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ।

“ਸੁਣੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਲਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਗਏ।”

“ਉਦਾਸੀਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਇਕਦਮ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ, ਪੁੱਤਰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੇਲੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।”

“ਕੌਣ ਸੀ ਮਰਦਾਨਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮਰਦਾਨਾ ਇਕ ਰਬਾਬੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਸੀ।

“ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਾਂ ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੇਝਿਜਕ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਜਨਮ 1459 ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸੀ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਬੋਲ ਪਈ :

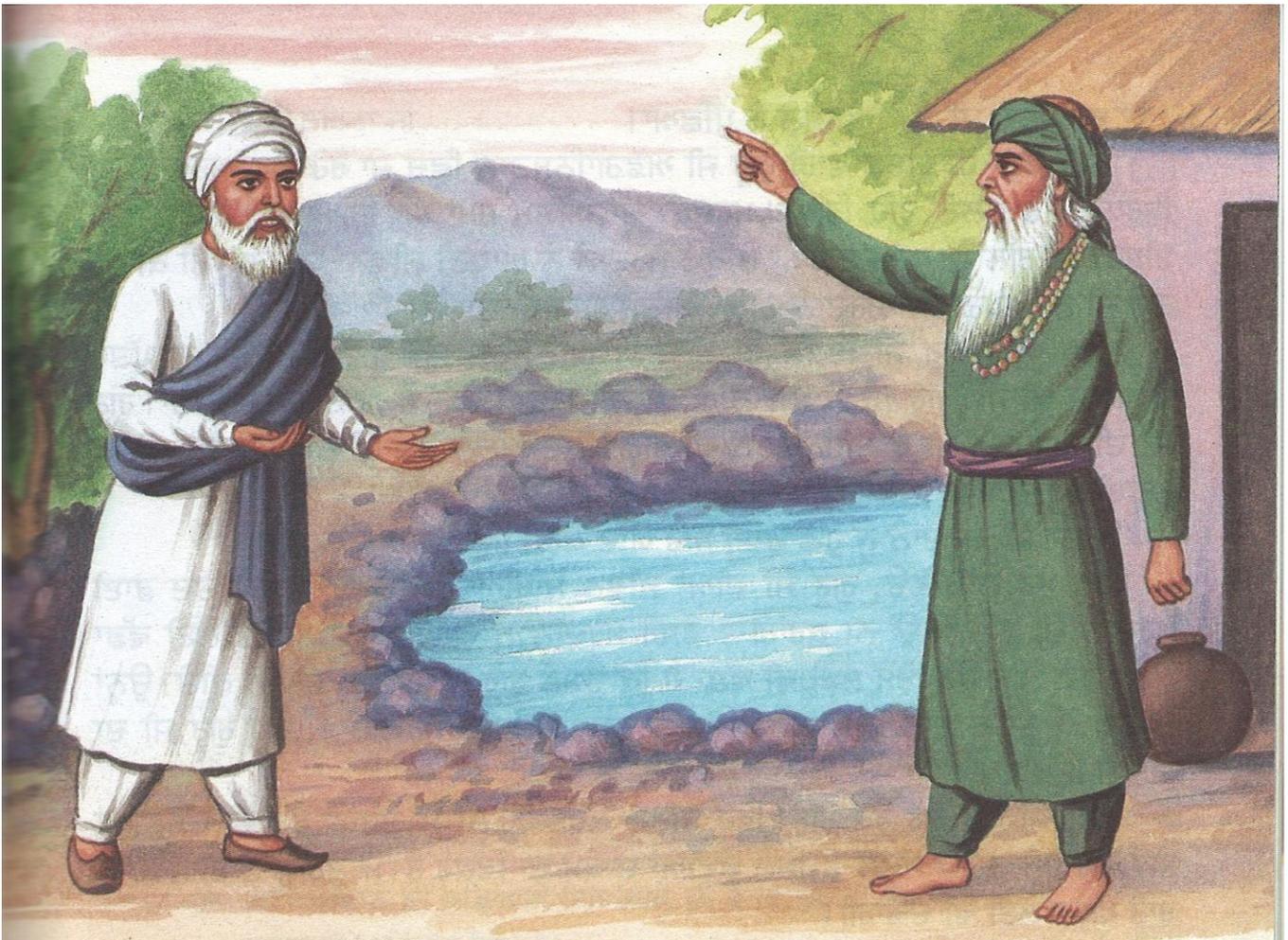
“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਉਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ‘ਮਰਦਾਨਿਆ ਰਬਾਬ ਉਠਾ, ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ’।”

“ਹਾਂ, ਸੁਣ, ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰਬਾਬੀ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਤਦ ਮਰਦਾਨਾ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ’ਤੇ ਜਾ ਬਹਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਚਾਣਚੱਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦੇ, ‘ਮਰਦਾਨਿਆ ਰਬਾਬ ਉਠਾਇ। ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ’।

“ਗੱਲ ਇਉਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ, ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਂਦਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਂਦਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦੇ।”

“ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ”, ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਸਾਖੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨੇ ਬੜਾ ਸਤਾਇਆ। ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਸੀ। ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ’ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ

ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਨੇੜਿਉਂ ਹੀ ਇਕ ਸਿੱਲ ਉਖਾੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉੱਥੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਫਿਰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਸੱਤੀਂ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤੇ ਡੋਗਣ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪੱਥਰ ਰੋੜ੍ਹਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ।”

“ਹਾਂ ਜੀ, ਅੱਗੇ ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜਾ ਸਰਲ ਸੀ। ਜੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ। ਪਿਆਸ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਢੰਗ ਦੱਸਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਕਦੇ ਮੈਦਾਨੀ, ਕਦੇ ਰੇਤਲੇ, ਕਦੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ, ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਦੇ ਡੋਲ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਧੀਰਜ ਫਿਰ ਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ।”

“ਬਸ ਮਾਤਾ ਜੀ ? ” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਨਹੀਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਬਿਰਧ ਸਰੀਰ ਚੱਲਣੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ 1524 ਈਸਵੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕੁਰਮ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਰਸਮਾਂ ਨਿਭਾਈਆਂ।”

“ਇਸ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਤਲਵੰਡੀ ਆਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਵੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਾਜ਼ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਵਾਸਾਂ ਤੱਕ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਥਾਂ ਰਬਾਬੀ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਸਾਰੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਲਾਡਲਿਓ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਾਖੀਆਂ ਦੱਸਾਂਗੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ ਤਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਾਂਗੇ ? ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਰਿਹਾ। ਪੰਨ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ! ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਿੱਖ ਸੀ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੁਝ ਦੇਰ ਰੁਕ ਗਏ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਦੱਸਣੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਵੀ ਦੇਵਾਂਗੀ।”

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਾਥੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕੌਣ ਸਨ ?
- (ਅ) ਮਰਦਾਨਾ ਕੌਣ ਸੀ ?
- (ੲ) ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ?
- (ਸ) ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ?
- (ਹ) ਇਕ ਆਮ ਮਿਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਤੇ ਸੱਜੇ ਕੌਣ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
- (ਕ) ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੌਣ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ?

2. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੇੜਤਾ ਕਿਨ੍ਹਾਂ-ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ? ਸਹੀ ਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠੀਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ
- (ਅ) ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ

(ੲ) ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ

(ਸ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ

(ਹ) ਸੱਜਣ ਠੱਗ

3. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

(ਅ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਛੋਟਾ ਸੀ।

(ੲ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

(ਸ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਲਗਦੀ ਸੀ ?

(ਹ) ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜਾ ਸਰਲ ਸੀ।

(ਕ) ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਹੋਈ।

4. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਰਬਾਬੀ, ਚਸ਼ਮਾ, ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ, ਬਾਣੀ, ਸੰਗੀਤ, ਧੀਰਜ।

5. ਜੋ ਕਥਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਂਦਾ।

(ਅ) ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਝਿਜਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ।

(ੲ) ਕਈ ਗੁਰ-ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ।

6. ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ :

(ੳ) ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸਾਖੀ ਲਿਖੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨਾ ਵੀ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।

(ਅ) ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਰੋਧਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ :

ਮਿੱਤਰ

ਸਾਥ

ਸਨਮੁਖ

ਪਿਆਰ

ਪਿਤਾ

ਦੁਸ਼ਮਣ, ਇਕੱਲ, ਗੁਰਮੁਖ, ਨਫਰਤ, ਮਾਤਾ

ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਪੁੰਜ (ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ)

ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਅਨਮੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਚੁੱਕੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ।

“ਵੇਖੋ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, “ਹਾਂ, ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਲੇਖ ਵੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੈ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਲਓ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸਣਾ ਸੀ। ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠ।”

ਤਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਫਿਰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ, “ਬੱਚਿਓ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੋਏਗਾ ਨਾ ?”

“ਹਾਂ, ਮਾਤਾ ਜੀ।”

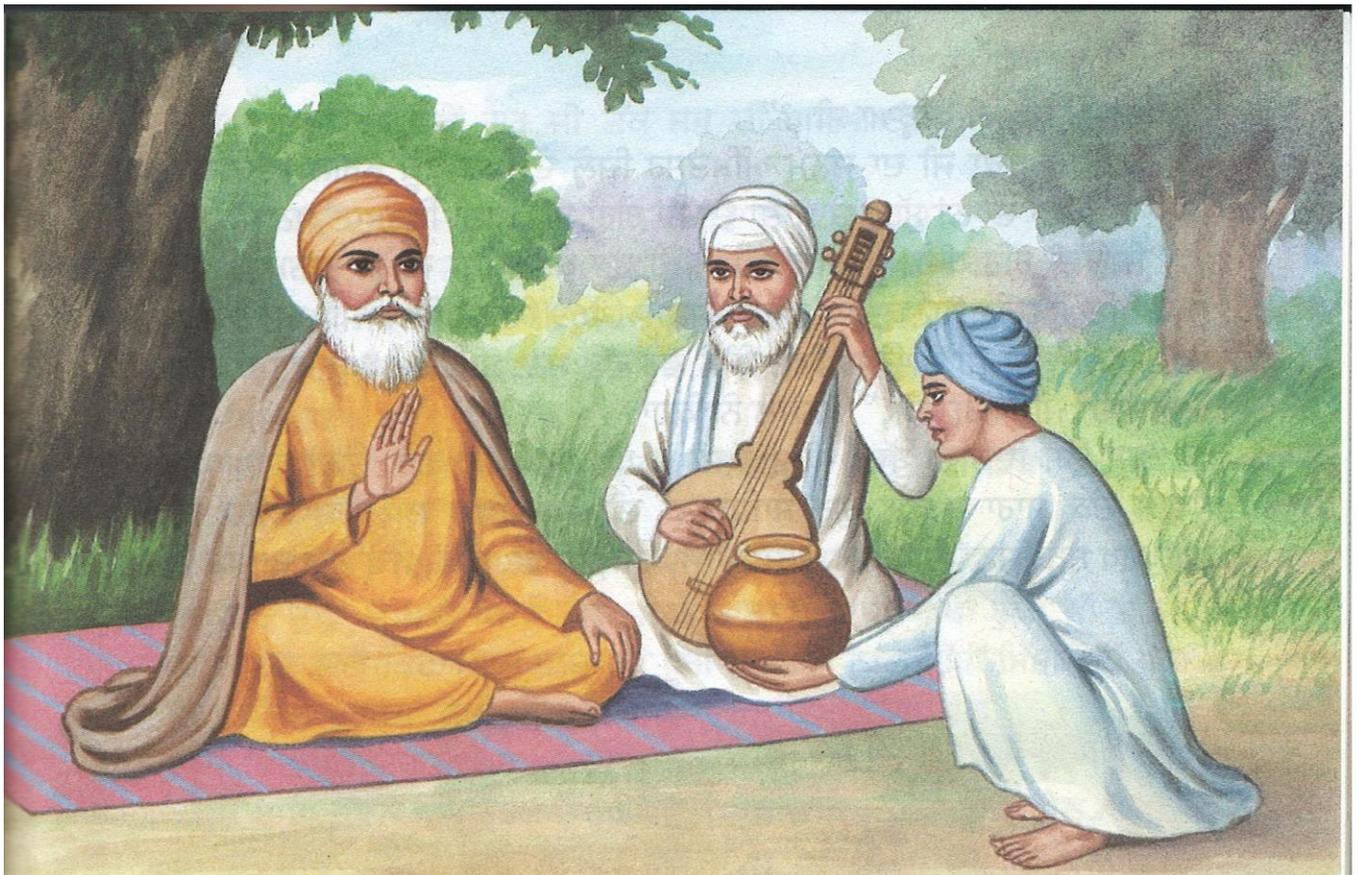
“ਜੇ ਭਲਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਾਂਗੇ ?”

“ਮਹਾਂਪੁਰਖ”, ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲ ਪਏ।

ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਦਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹੀ ਸਨ।”

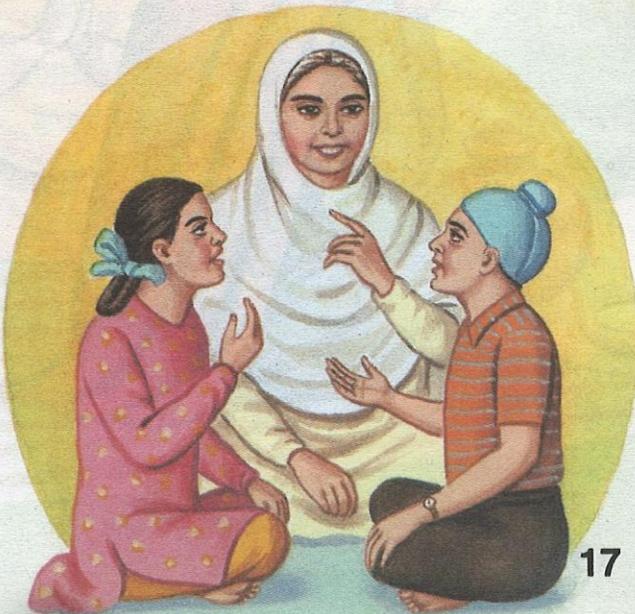
“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸੀ ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਨਹੀਂ ਪੁੱਤਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ 'ਬੂੜਾ' ਸੀ। ਗੱਲ ਇਉਂ ਹੋਈ ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਬੂੜਾ ਚਰਾਂਦ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਓਧਰੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਉਸ ਚਰਾਂਦ ਵਿਚ ਆ ਠਹਿਰੇ। ਬਾਲਕ ਬੂੜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਬਾਲਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਲਕ ਬੂੜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਰੱਖੇ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਲਣ ਦੇ ਛੋਟੇ ਡੱਕੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਫਿਰ ਬੂੜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੋਂ ਲੰਘੀ

ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਨੇ ਫਸਲਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬੂੜੇ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬੂੜਾ ਨਹੀਂ ਬੁੱਢਾ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਤਦ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪੈ ਗਿਆ।”

ਸਿਮਰਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇਕ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ...।”

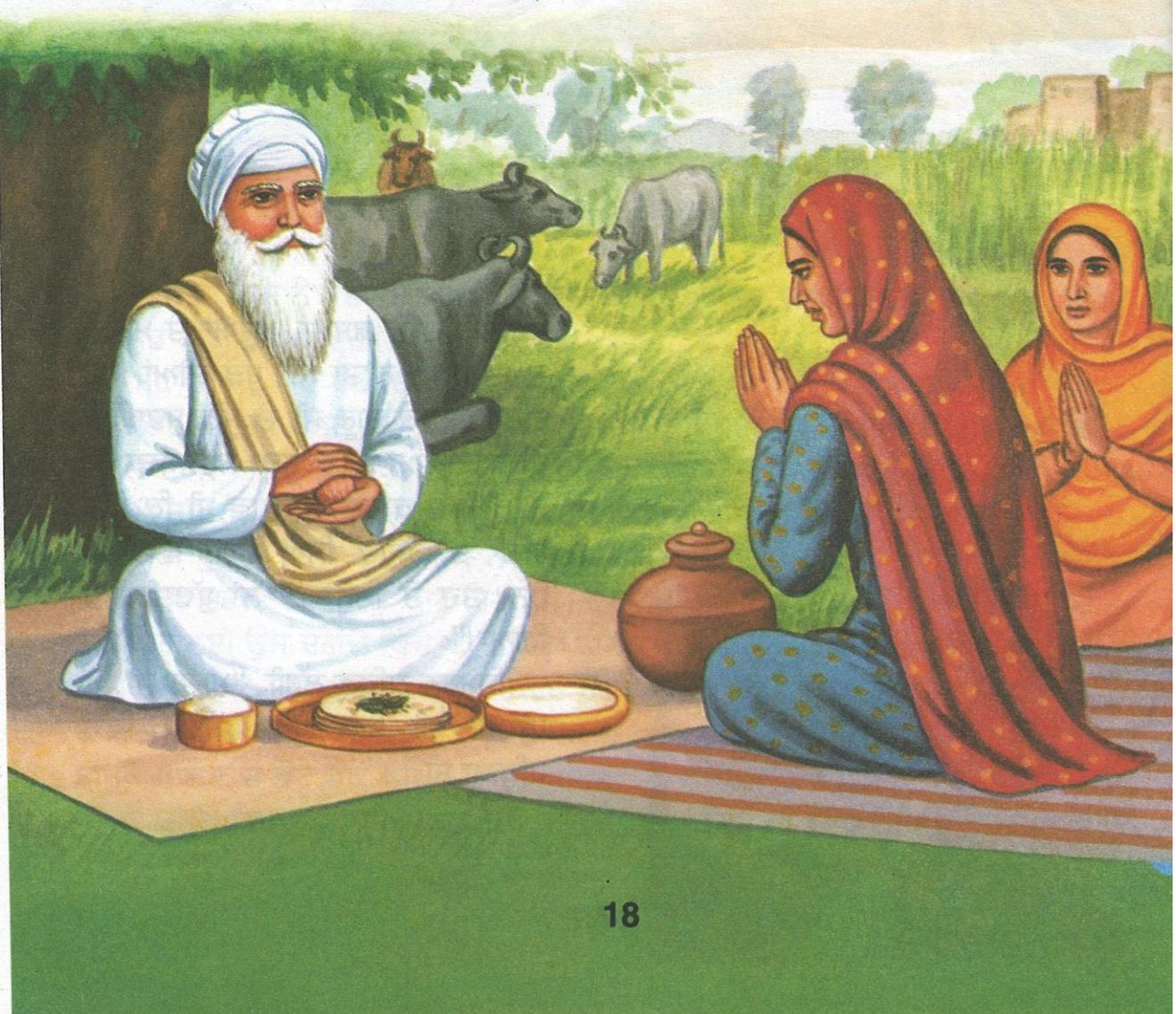
“ਦੱਸ ਪੁੱਤਰ, ਕੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ?”

“ਇਹੋ ਕਿ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੱਥੂ ਨੰਗਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁੱਗਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਗੌਰਾਂ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਕਿਰਸਾਣ ਸਨ।”

“ਜਿਉਂਦੀ ਰਹਿ ਧੀਏ। ਤੂੰ ਠੀਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ। ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1506 ਈਸਵੀ
ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1469 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਤੂੰ ਆਪ ਵੇਖ
ਲੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵੱਡੇ ਸਨ, ਸ਼ਾਇਦ 37 ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਵੱਡੇ ਸਨ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਅੱਗੋਂ ਦੱਸੋ,” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਬਸ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ
ਸਵਾਸ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਕੋ-ਇਕ
ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਜੇ, ਤੀਜੇ, ਚੌਥੇ, ਪੰਜਵੇਂ, ਛੇਵੇਂ, ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

ਕੀਤੇ। ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਕ ਸਭ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਰਸਮ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਨਿਭਾਈ।”

“ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ”, ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

“ਧੀਏ ਸੁਣ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਫਿਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘਾਹ ਖੋਤਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਵਿਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਸਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਗਏ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਸੀ।” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਨੇ ਔਲਾਦ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪੂਰੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ, ਹੱਥੀਂ ਮਿੱਸੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬੀੜ ਵਿਚ ਘਾਹ ਖੋਤਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਅਜਿਹਾ ਸਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏਗਾ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ-ਭੰਨ ਸੁਟੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਲ ਇਕ ਗੰਢੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭੰਨ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਬੱਚਿਓ ਐਨੀ ਕੁ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਕੋ-ਇਕ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਹਰ ਔਖ-ਸੌਖ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵੀ ਸੁਣਾ ਦਿਓ”, ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਬੱਚਿਓ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਇਕ ਸੁਣ ਲਓ। ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਤੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਗੁਰੂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਓਧਰ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਭਾਈ ਦਾਤੂ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ-ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਆਦਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਬੁਰਾ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ।

“ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਦ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ-ਲੱਭਦੇ ਉਸ ਕੋਠੇ ਤੱਕ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਤਦ ਝੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਠੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਨੂੰ

ਸੰਨ੍ਹ ਲਾ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਪਾੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਜਾ ਫੜੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ।”

“ਵਾਹ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ।” ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲ ਪਏ।

“ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬੜੇ ਨਿਰਛਲ ਸਨ। ਉਂਜ ਯੋਗ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਭੀੜ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

“ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਪਹਿਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

“ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਈ।

“ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹੀ ਪਹਿਲੇ

ਗੰਥੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਸਨ।” ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਸੀ।

“ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸਿਮਰਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਕ ਸਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਦੂਜੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ। ਵੇਖ ਨਾ, ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੇ ਹੀ ਸਨ। ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹਣ, ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ, ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦ ਸਨ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਹੋਰ ਦੱਸੋ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਪੁੱਤਰ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਸੁਣ, ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।

“ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ, ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਗਲਤਫ਼ਹਿਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ। ਇਹ ਸੱਚੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ, ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

“ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਪਹਿਨਾਈਆਂ ਸਨ। ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦੀ ਜੀਵਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

“ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਵਾ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।”

ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਸਲ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋ। ਐਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋ।”

“ਜੁਗ-ਜੁਗ ਜੀਓ, ਬੱਚਿਓ। ਜਾਓ ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਲਓ।”

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

(ੳ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਸਨ ?

(ਅ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆ ?

- (ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ?
- (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ?
- (ਹ) ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ?
- (ਕ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਿਨਾਂ ਬੁਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੇ ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿਚ ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਅੱਗੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੲ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।
- (ਅ) ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਐਕੜ ਪੈਂਦੀ ਤਦ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ।
- (ੲ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਚੌਧਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਖੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।
- (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- (ਹ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਣੇ।
- (ਕ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨਾਈਆਂ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਦਰਸ਼ਨ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸਿਆਣਾ, ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ, ਗੁਰਿਆਈ, ਸਾਖੀ, ਨਿਮਰਤਾ, ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਸੰਗਤ, ਇਕਾਂਤਵਾਸ, ਸਰੋਵਰ।

4. ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ।
5. ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? (ਜਿਵੇਂ ਸਾਦਗੀ)
6. ਇਸ ਪਾਠ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 'ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆ ?
7. ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਆਯੂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਨ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ?

ਮਹਾਨ ਪੁੱਤਰੀ, ਮਹਾਨ ਪਤਨੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਮਾਤਾ (ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ)

ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਅੱਜ ਫਿਰ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕੱਲ੍ਹ ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਉੱਘਾ ਨਾਂ ਹੈ ? ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਸਨ।

“ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਸੁਣੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਧੰਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਇਹ ਨੂਰ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਵੀ ਧੰਨ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਆਪ ਪਾਲਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਾ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ।

“ਫਿਰ ਵੇਖੋ, ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਸਨ। ਉਹ ਲੰਗਰ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

“ਹਾਂ, ਸੱਚ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਸੀ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਉਹ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ।” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।” ਅਨਮੋਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ।

“ਵਾਹ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !”

“ਪਰ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦੱਸੋ।” ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਬੋਲ ਪਏ।

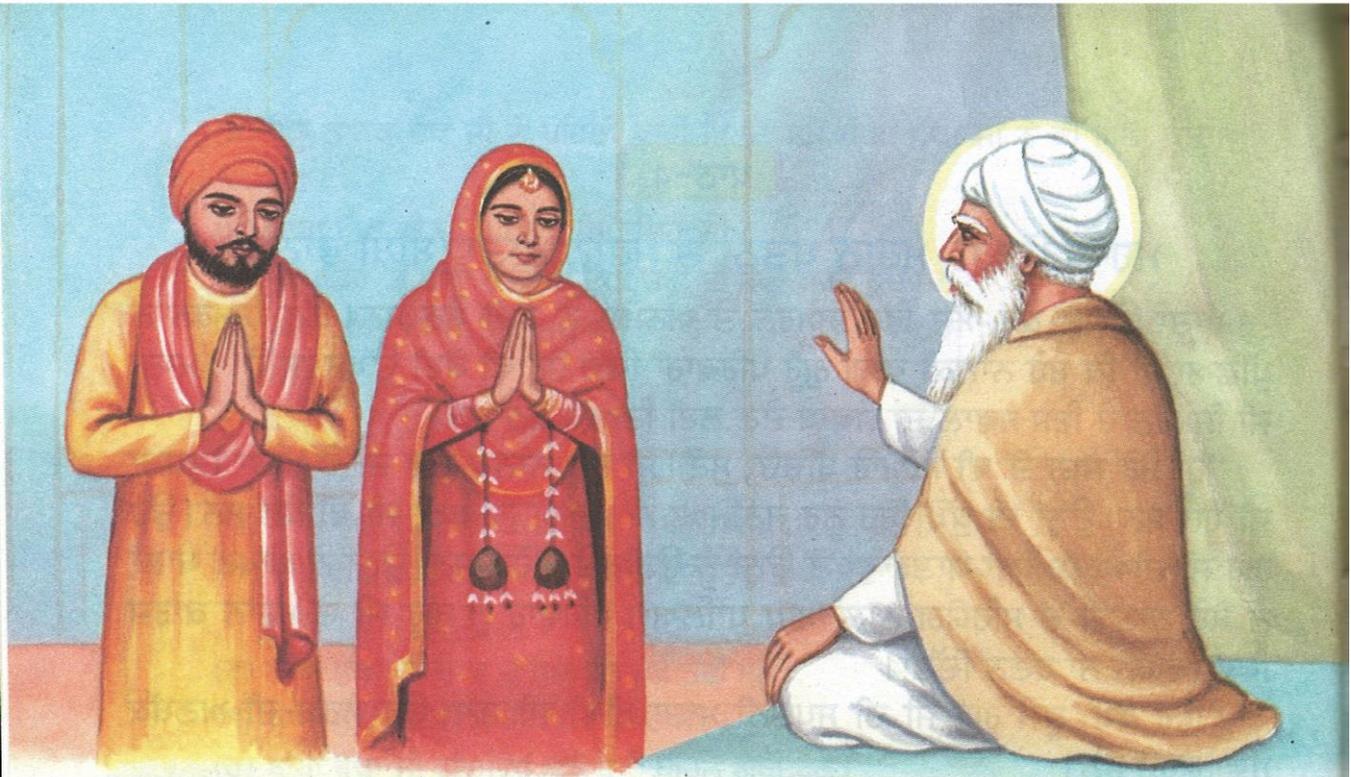
“ਲਉ, ਸੁਣੋ ਫਿਰ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

“ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਵੱਡੀ ਸੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਛੋਟੀ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਜਨਮ 1534 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਵਧੇਰੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ। ਆਗਿਆਕਾਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ।

“ਇਹ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਬਉਲੀ ਖੁਦਵਾਈ ਸੀ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਉੱਥੇ ਬਉਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਵੀ ਵੇਚਦੇ ਸਨ। ਓਧਰ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੋ ਉੱਨੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰ ਦੀ ਢੂੰਡ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਕਿਤੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਲੰਘੇ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚਾਣ-ਚੱਕ ਕਿਹਾ, ‘ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗੱਭਰੂ ਹੋਵੇ ਕੋਈ।’

“ਉੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।

“ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।”

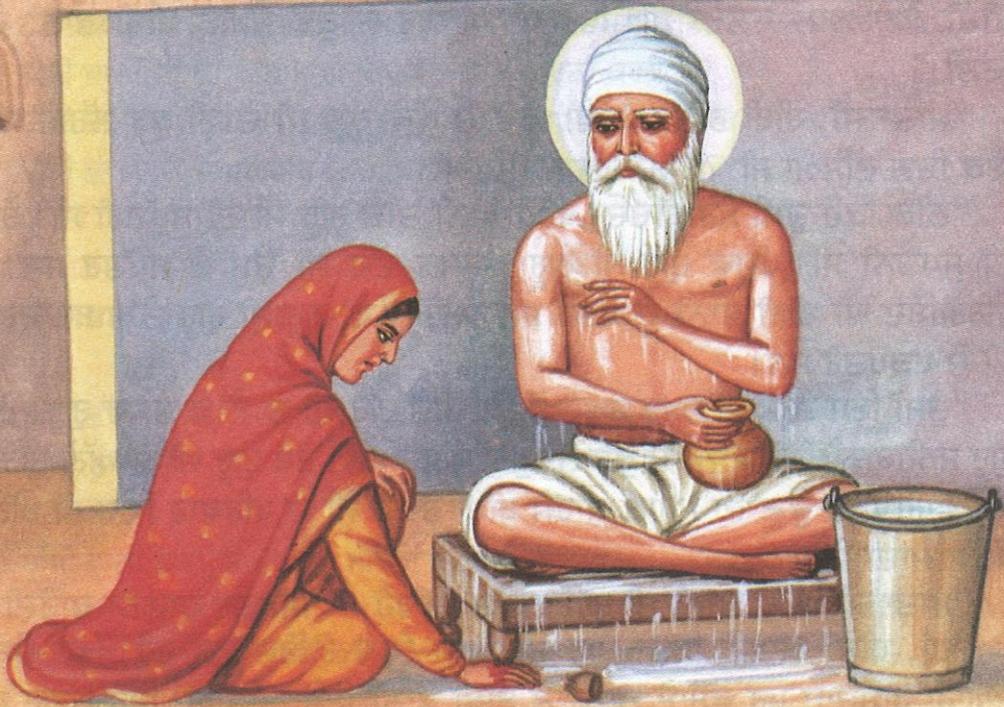
“ਅੱਗੇ ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ!” ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਬੋਲੇ।

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ, ਸੁਣੋ—

“ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋਈ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਸੁਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਆਪਸੀ ਆਦਰ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ।

“ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਣੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਅਤੇ ਜੇਠਾ ਜੀ ਚੰਗੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

“ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੌਕੀ ਦਾ ਇਕ ਪਾਵਾ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਟੁੱਟੇ ਪਾਵੇ ਦੀ ਥਾਂ ਚੌਕੀ ਹੇਠ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਤਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਹੱਥ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ

ਗਿਆ ਸੀ। ਖੂਨ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਉਹ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਵੱਲ ਜਾਣੇ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਵਾਂ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਚੱਲੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਸੇਵਕ-ਸਪੁੱਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੂੰ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸੀ ?” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ।

“ਹਾਂ, ਪੁੱਤਰ, ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਲਈ ਧਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ-ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚੋਂ

ਕੀਤੀ ਭੇਟਾ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਪੰਜਵੇਂ, ਛੇਵੇਂ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ? ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਠੀਕ ਕਿਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸਨ। ਅੱਗੋਂ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪੜਪੋਤਰੇ ਸਨ।

“ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਹੀ ਰਹੇ ?” ਸਿਮਰਨ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

“ਹਾਂ, ਧੀਏ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਵਸਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਇੱਥੇ ਆ ਗਏ। ਇਹੋ ਨਗਰ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੈ।

“ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ 1598 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਚੌਹਠ-ਪੈਂਹਠ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੂੰ ਨੂਰੀ ਗੁਰ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਾਤ ਮਿਲੀ। ਸਿੱਖੀ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਵਧਦਾ-ਫੁੱਲਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਚੰਗਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ, “ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਜਾਓ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾਓ।”

ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਤਿੰਨੇ ਹੱਸ ਪਏ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ ?
- (ਅ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਪਤੀ, ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਪੋਤਰਾ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਸਨ ?
- (ੲ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਲਈ ਵਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ?
- (ਸ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ?

- (ਹ) ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਭਾਨੀ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ ?
- (ਕ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ ?
- (ਖ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ?
- (ਗ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕਿਨ੍ਹਾਂ-ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ?

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਠੀਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ, ਜਿਹੜੇ ਗਲਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾਨੀ ਤੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਸੀ ਪਰ ਗੁਣਾਂ ਪੱਖੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ।

(ਅ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਦੇ ਪਤੀ ਜੇਠਾ ਜੀ ਹੀ ਅੱਗੇ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿਲਾਏ।

(ੲ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਆਪਣੇ ਬਿਰਧ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

(ਸ) ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਸੇਵਾ, ਸਾਦਗੀ ਤੇ ਸਚਿਆਈ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਆਗਿਆਕਾਰ, ਗੁਣਵਾਨ, ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ, ਯੋਗਦਾਨ।

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦਿਓ :

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ।

5. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਗਰ ਸਿੱਖੀ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦਿਓ :

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ।

6. ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ? ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ?

7. ਕਿਹੜੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ? ਅਜਿਹਾ ਉਸ ਨੇ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ?

ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਸਾਗਰ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ-ਦਿਹਾੜੇ ਉੱਤੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧੁ ਜਗਿ ਚਾਨਣ ਹੁਆ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ? ਅਨਮੋਲ ਦਾ ਜਾਣਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਗੀ ਲਿਆ। ਭੈਣ ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੀ ਦੀ

ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ

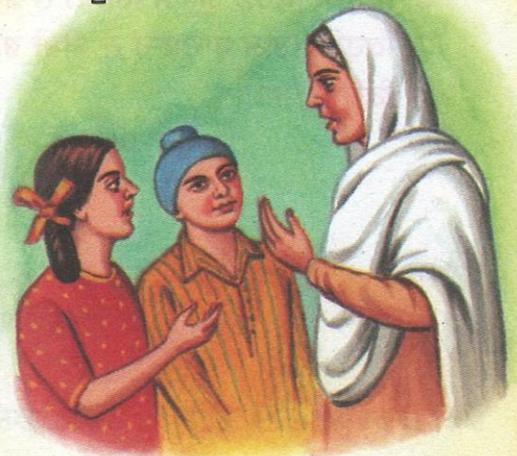
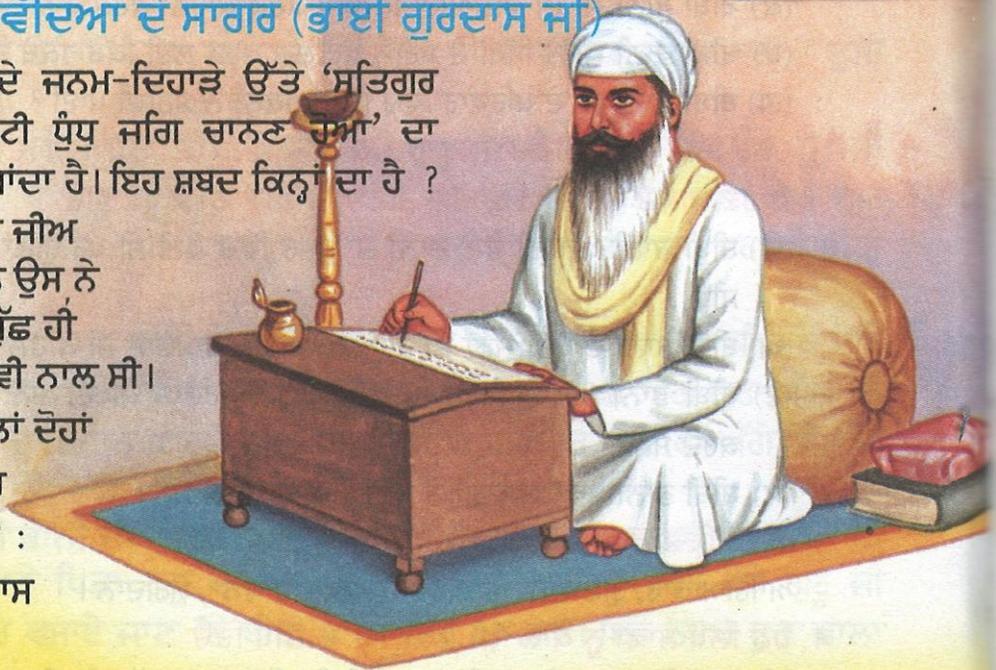
ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਬਾਰੇ

ਜਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੀਹਨੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

“ਕੌਣ ਸਨ ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ?” ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਪੁੱਛੀ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ, “ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਚੰਗੇ ਕਵੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਬ੍ਰਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਲੀ ਵਾਰਾਂ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ।”

“ਇਹ ਕਦੋਂ ਕੁ ਹੋਏ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ?” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, “ਗੱਲ ਇਉਂ ਹੈ ਪੁੱਤਰ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਕ ਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1551 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਬਾਸਰਕੇ ਗਿੱਲਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

“ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਲ ਹੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਬਣ ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਂਜ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸਨ।”

“ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਪੜ੍ਹੇ ਕਿਵੇਂ?” ਦੋਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਸੁਣੋ ਮੇਰੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰਿਓ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ—ਸਭ ਕੁਝ ਛੇਤੀ ਜਾਣਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਮਝਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪਏ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਇੰਨੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਭੇਜਿਆ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ ?” ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਪੁੱਤਰ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗਾ, ਹੋਰ ਸੁਣੋ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਦੱਸਣਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ?” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀਏ, ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਖ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ-ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ।”

“ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਵਾਂਗ ਹੈ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ।

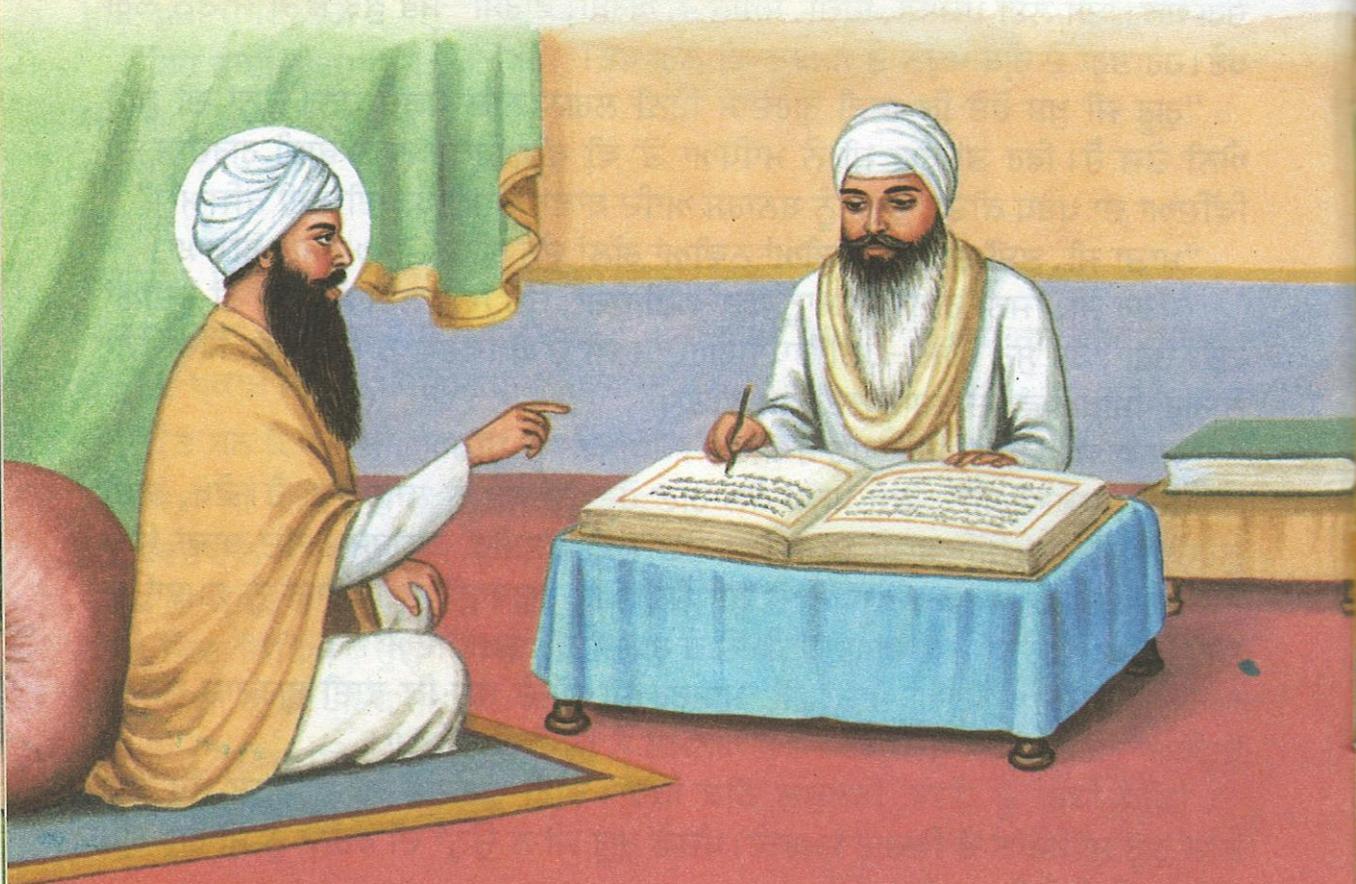
“ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਪੁੱਤਰ, ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕਿਹਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੌਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਾਏ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ।

“ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਏਨੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੂਲ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਂਜ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮੇ ਲਗਦੇ ਸਨ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਕਾਹਲ ਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਸਣ ਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ :

“ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਦਾ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਣ ਲਗਦਾ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ।”

“ਕਿਹੜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਾਤਾ ਜੀ ?”

“ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ।”

“ਹੋਰ ਦੱਸਾਂ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਬਉਲੀ ਬਣੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਗਰ ਵਸਿਆ। ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਬਣਿਆ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸਰਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪੂਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ।”

“ਹੋਰ ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ।”

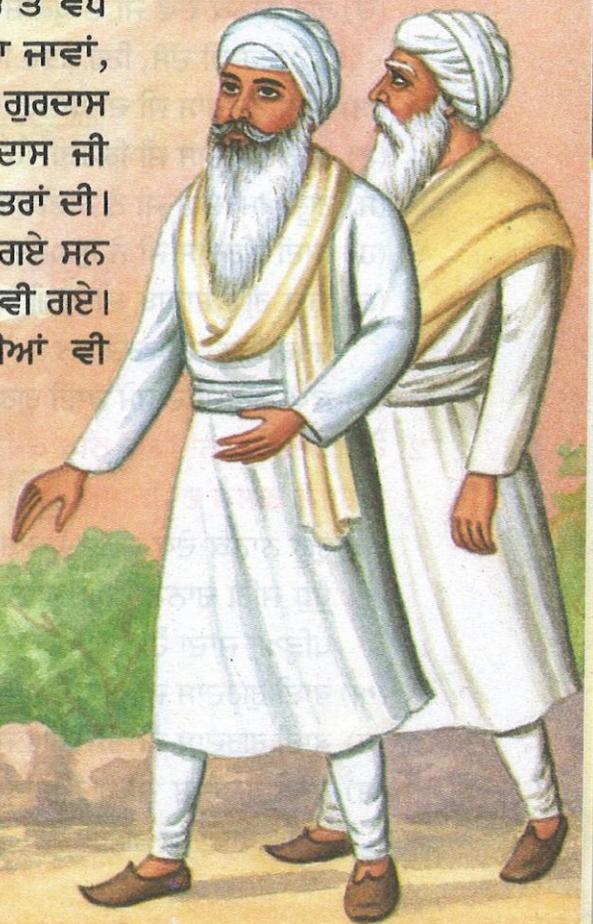
“ਮੇਰੇ ਲਾਡਲਿਓ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਠਿਨਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੈਂਦੀ ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ।

“ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਵਿਰੁੱਧ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਤਦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।”

“ਬਸ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ?”

“ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸਨ। ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਵਾਂ, (ਗੁਰੂ) ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਿਖਾਉਂਦੇ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਵਿਖੇ ਬੰਦੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਤਦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਵੀ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵੀ ਸਾਂਭਦੇ ਰਹੇ।”

“ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਸਨ।” ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਬੋਲ ਸਨ।

“ਆਹੋ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਛਿਆਸੀ ਵਰ੍ਹੇ ਉਮਰ ਭੋਗੀ। ਉਹ 1637 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਆਯੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਬਿਤਾਈ। ਵਿਆਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿੱਦਿਆ ਤੇ ਸੇਵਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

“ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ।”

“ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੀਆਂ।” ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ।

“ਲਉ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਾਓ ਖੇਡੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗਏ ਦੇਵੇ।”

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ 'ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਉਂ?
- (ੲ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ?
- (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?
- (ਹ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ?
- (ਕ) 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁੰਜੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰਤੇ ਸਨ?
- (ਖ) ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੀ-ਕੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਈਆਂ?

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗ਼ਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ 'ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਪੁੰਧੁ ਜਗਿ ਚਾਨਣ ਹੋਆ' ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਅਕਸਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ।
- (ੲ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਸਨ।
- (ਸ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਗਏ।

(ਹ) ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ।

(ਕ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੂਲ ਬੀੜ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਦਾ ਕਾਰਜ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(ਖ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨਾਈਆਂ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ, ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ, ਵਿਦਵਾਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਵਿਉਂਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸੇਵਾ, ਤੁਕ, ਵਿਰੋਧੀ।

4. ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੋ ਸਾਂਝੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।

5. ਹੇਠਾਂ **ੳ** ਅਤੇ **ਅ** ਸੂਚੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਾਓ :

ੳ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ

ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ

ਗੋਇੰਦਵਾਲ

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ

ਅ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ

ਬਉਲੀ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਵਾਰਾਂ

ਅਕਬਰ

6. ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਕੋਈ ਪੰਜ ਉੱਘੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

7. (ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦਾ ਕਾਰਜ

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਦੱਸੋ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ?

ਸਾਂਝਾਂ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ (ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ)

ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਹੀ ਮੰਗ ਸੀ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸੁਣਾਉ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖਿੜ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਬੈਠੋ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਕੀ ਸੁਣਾਉਗੇ ?”

“ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਾਂਗੀ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਰਖਵਾਇਆ ਸੀ ?” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਹਾਂ, ਸਿਮਰਨ, ਉਹੋ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ।”

“ਫਿਰ ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ।” ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ-ਭਾਈ ਬੋਲੇ।

“ਸੁਣੋ !” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਸਨ। ਉਹ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਵੀ ਸੂਫੀ ਸਨ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ।”

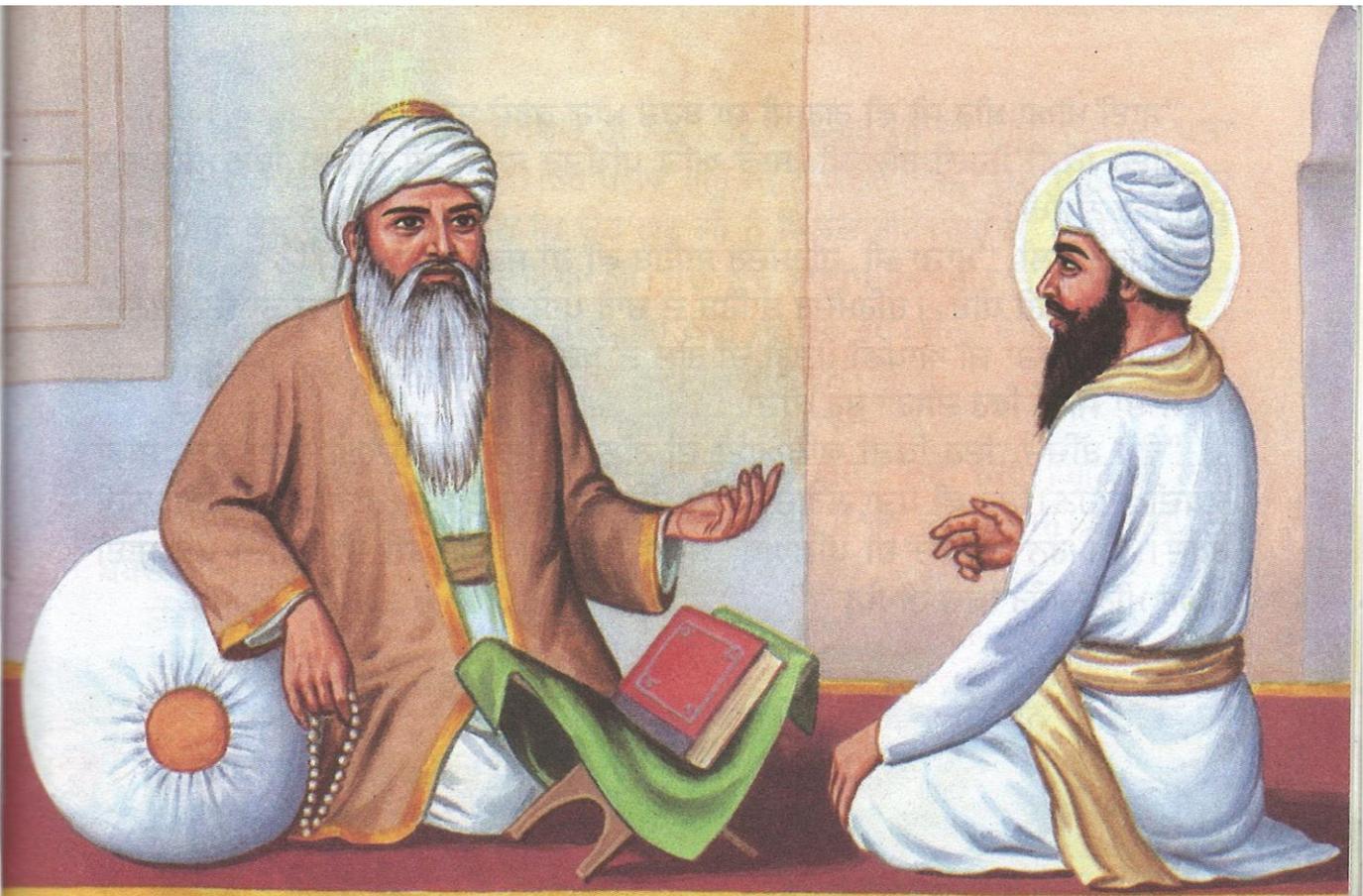
“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਜਦੋਂ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਸਨ ?” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ।

“ਹਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਉਦੋਂ ਹੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲਣ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ।”

“ਕਿਉਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ?”

“ਬੱਚਿਓ, (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਫਕੀਰ ਸਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਆਦਿ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।”

ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚੀ।

“ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਖਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ?

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਠੀਕ ਜਾਪੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜਿਆ। ਇਹ 1588 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

“ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਸਨ।

“ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਨੇ ਰੱਖੀ।”

ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਤਾਂ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।”

“ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਮੇਰੀ ਧੀਏ ! ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੋਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਝੁਮ ਉੱਠੇ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

“ਵੇਖੋ ਬੱਚਿਓ, ਇਹ ਕਿੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਵਾਧੂ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੌਕੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ?”

“ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਠੌਰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕੰਬ ਉੱਠੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ ਸੀ। ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤੋਂ ਕੋਮਲ ਚਿੱਤ ਤੇ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸ ਚੱਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ।”

“ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਦਿੰਦੇ ਫਿਰ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਨਹੀਂ ਪੁੱਤਰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੀ—

ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ ॥”

ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗਲਾ ਭਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਦੱਸਦੇ ਜਾਣ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਤੇ ਪੋਤਰਾ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਐਨੀ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

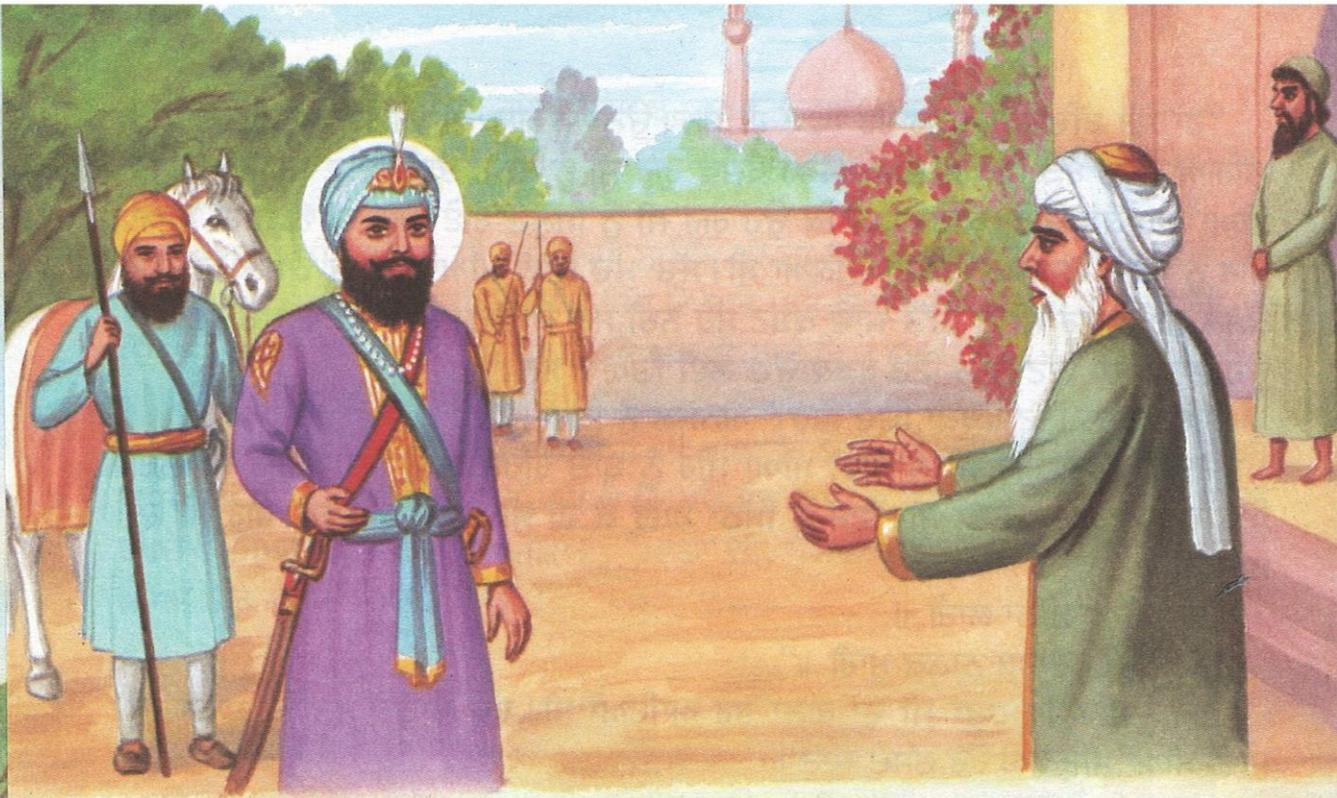
“ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣੈ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਤਦ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਤਕਾਲ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਇਕ ਵਾਰੀ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉੱਤੇ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਗਏ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਜੇ ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣਾ ਪੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ?” ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਪੁੱਤਰ, ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਈਂ ਜੀ ਸੂਬਾ ਸਿੰਧ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1550 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਈਂ ਦਾਤਾ ਸੀ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਅਜੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਦਾ

ਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਕੀਤਾ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਇਕ ਸੰਤ-ਫਕੀਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕਾਂਤ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਾਇਆ।”

ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਕਿੱਥੇ ਰਹੇ ?

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : “ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਸਰਹੰਦ ਵੀ ਰਹੇ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਾਇਆ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ—“ਮੇਰੇ ਤੋਤਿਓ ਮੋਤਿਓ, ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਆਦਰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਇਸ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

“ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਪ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਸ਼ਟ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਡਾਹਢੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

“ਹਾਂ ਹੋਰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ, ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ 85 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ।

“ਹੁਣ ਅਨਮੋਲ ਤੇ ਸਿਮਰਨ, ਤੁਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਣਾ ਹੈ।”

“ਜ਼ਰੂਰ, ਮਾਤਾ ਜੀ।” ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਬੋਲੇ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲੇ ਸਨ ?
- (ਅ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ?
- (ੲ) ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਐਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
- (ਸ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ?
- (ਹ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਏ ਸਨ ?
- (ਕ) ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਗਲਤ ਕਥਨ ਅੱਗੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।
- (ਅ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੂਫੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਸਨ।
- (ੲ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਸੀ।
- (ਸ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- (ਹ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪੰਜਵੇਂ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- (ਕ) ਜਦੋਂ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕਾਫੀ ਜਤਨ ਕੀਤੇ।
- (ਖ) ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਸੂਫੀ ਸੰਤ, ਸਪੁੱਤਰ, ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ, ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ, ਸਰੋਵਰ, ਸੇਵਾ, ਰਿਹਾਈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਸਤਿਗੁਰੂ।

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਲਿਖੋ :

ਬਾਬਰ ਦਾ ਹਮਲਾ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਬੁਲੀ ਦੀ ਖੁਦਾਈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਗਰ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣਾ, ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨਣੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ।

5. ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖੋ।

ਰੰਘਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ (ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ)

ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਆਪ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਸੁਣਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹੀ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਕਿਹਾ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ‘ਰੰਘਰੇਟਾ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ’ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।”

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਵੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸਾਂ। ਲਉ ਫਿਰ ਸੁਣੋ :

“ਇਹ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਸਨ।”

“ਕਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ?” ਫਿਰ ਅਨਮੋਲ ਹੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਮੈਂ ਸਦਕੜੇ ਜਾਵਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪੁੱਛਦੇ ਓ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਂਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ!

ਚੰਗਾ ਸੁਣੋ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੱਟੜ ਤੇ ਬੇਕਿਰਕ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹੇ। ਲੋਕ ਵੇਖਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭੈਅ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।

“ਇਹ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਸਾਂਭਿਆ। ਫਿਰ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ, ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੰਬਾ ਤੇ ਕਠਨ ਪੈਂਡਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ।

“ਇਹ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜੈਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਨਾਲ ਸਾਂਭਦੇ-ਸਾਂਭਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹਨ।”

ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੇਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਮੁੱਢੋਂ ਦੱਸੋ।”

“ਹਾਂ, ਧੀਏ, ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਭਾਈ ਸਦਾ ਨੰਦ ਸਨ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਦਾ ਨੰਦ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੇ ਜੀ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਉਦੋਂ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ

ਦੰਪਤੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ। ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਗਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

“ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਯੂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਪਰ ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਗਏ।

“ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਦੋਂ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਵੀ ਸਨ।

“ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਿਲਦੀ ਹਰ ਸੂਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।

“ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰਚੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।”

ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਰਨੀ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਜੇ ਕੁਝ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

“ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਿਆ, ਇਸ ਔਖੀ ਘੜੀ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।”

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹਾ ਕੀਹਨੇ ਹੋਣਾ ਹੈ !” ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ।

“ਤਦੇ ਤਾਂ ਬੱਚਿਓ, ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਕਰਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਹੈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਬੋਲੇ, “ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਜਾਇਆ ਕਰੋ। ਉੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹੋ।”

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ‘ਰੰਘਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ’ ਸ਼ਬਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰੇ ਤੇ ਕਦੋਂ ਉਚਾਰੇ ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ ?
- (ੲ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ?
- (ਸ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ?
- (ਹ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਕਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ?
- (ਕ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ। ਜੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਰੰਘਰੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ' ਕਿਹਾ ਸੀ।

(ਅ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਤੋਂ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਏ ਸਨ।

(ੲ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਸਨ।

(ਸ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ।

(ਹ) ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ।

(ਕ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਬੁੱਧ, ਹਿੰਮਤ, ਪੈਂਡਾ, ਦੰਪਤੀ, ਸੂਝ-ਬੂਝ, ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ, ਕਰਨੀ, ਮੁਕਾਬਲਾ, ਮਾਣ।

4. ਅਤੇ ਸੂਚੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਲੋ :

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਯੁੱਧ

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ

ਦਿੱਲੀ ਕੱਟੜਤਾ

5. ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

6. ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

ਜੀਵਨ-ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ (ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ)

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਲਤ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਬੇਮੁਹਾਰੇ ਚਲਦੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦੀ ਆਦਤ ਵੀ ਪੈ ਗਈ। ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਝਾਕਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਲੇਰ ਡਾਕੂ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਲੋਕੀਂ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਤੇ ਉਹ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸੋ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਬਾਰੇ।” ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲ ਪਏ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ, ਇਸ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੀ ਸਾਂ। ਸੁਣੋ ਫਿਰ...

“ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਘਰਦਿਆਂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੇਵਾਗਾ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਗੜ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭੈੜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਫਿਰ ਵੇਖੋ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕਮਾਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਕਮਾਲ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦਾ ਮੇਲ ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ। ਉਹ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸੁਡੌਲ ਸੀ। ਉਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ ਕਿ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦਲੇਰ ਨੌਜਵਾਨ ਹੈ। ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗਲਤ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰਾਹ ਦੀ ਥਾਂ ਚੰਗਾ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਇਆ।

“ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗਣ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰੇਗਾ।

“ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਧਿਰ ਬਣਨ ਲੱਗਿਆ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਠਹਿਰ ਗਏ। ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਐਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣਾ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੱਗੇ।”

“ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਬੱਚਿਓ, ਸੁਣੋ ਫਿਰ :

“ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜੁਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ ; ਵੀਰ ਬਹਾਦਰ ਵੀ ਬਣਿਆ ਜਾਵੇ।

“ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕਪਤਾਨ ਵੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ।

“ਉਸ ਨੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਗੁਰੂ-ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ।

“ਜਦੋਂ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਹੀ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਰੁਕੇ ਕਿ ਅਨਮੋਲ ਬੋਲ ਪਿਆ :

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਖੋਹੇ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ ?”

“ਅਨਮੋਲ ਵੀਰ, ਤੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਲੈਣ ਦੇ। ਸੁਣਾਓ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

“ਮੇਰੇ ਲਾਡਲਿਓ, ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਸਨ। ਉਹ ਅਕਲਮੰਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਸੂਰਬੀਰ ਵੀ ਉਸ ਜਿਹੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਉਹ ਹਰ ਅਸੰਭਵ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

“ਹੁਣ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਲਓ। ਕਾਬਲ ਦਾ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਦੋ ਘੋੜੇ ਖੋਹ ਲਏ। ਉਹ

ਘੋੜੇ ਉਸ ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ।

ਕਰੋੜੀ ਮੱਲ ਨਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਖੋਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਘੋੜੇ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਘੋੜੇ ਮੰਗਵਾ ਲਏ ਜਾਣਗੇ।

“ਘੋੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਲਿਆ।

“ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਘਾਹੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਧੀਆ ਘਾਹ ਖੋਤ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਤਬਲ ਦਾ ਅਫ਼ਸਰ ਘਾਹ ਖ਼ਰੀਦਣ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਐਨਾ ਵਧੀਆ ਤੇ ਸਸਤਾ ਘਾਹ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਘਾਹ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਉਸ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਅਸਤਬਲ ਵਿਚ ਘਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਅਸਤਬਲ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਖੋਹੇ ਹੋਏ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਵੇਖ ਲਏ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਕੋਈ ਤਿਉਹਾਰ ਆ ਗਿਆ। ਅਸਤਬਲ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਨੌਕਰ ਨਸ਼ਾ ਖਾ ਕੇ ਘੂਕ ਸੌਂ ਗਏ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਇਕ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਾ ਘੋੜਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

“ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਫਿਰ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜਾ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ।

“ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾ ਘੋੜਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਹ ਚੋਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਘੋੜੇ ਕੋਲ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਲਾਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਪਹਿਲਾ ਘੋੜਾ ਮੈਂ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਅੱਡੀ ਲਾਈ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਉੱਤੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਟਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਦੂਜਾ ਘੋੜਾ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦਲੇਰ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਬਿਧੀ ਚੰਦ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਾਹਸੀ ਸਿੱਖ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਮਾਣ ਸੀ।”

ਇੰਨਾ ਦੱਸ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਜ਼ਰਾ ਰੁਕ ਗਏ।

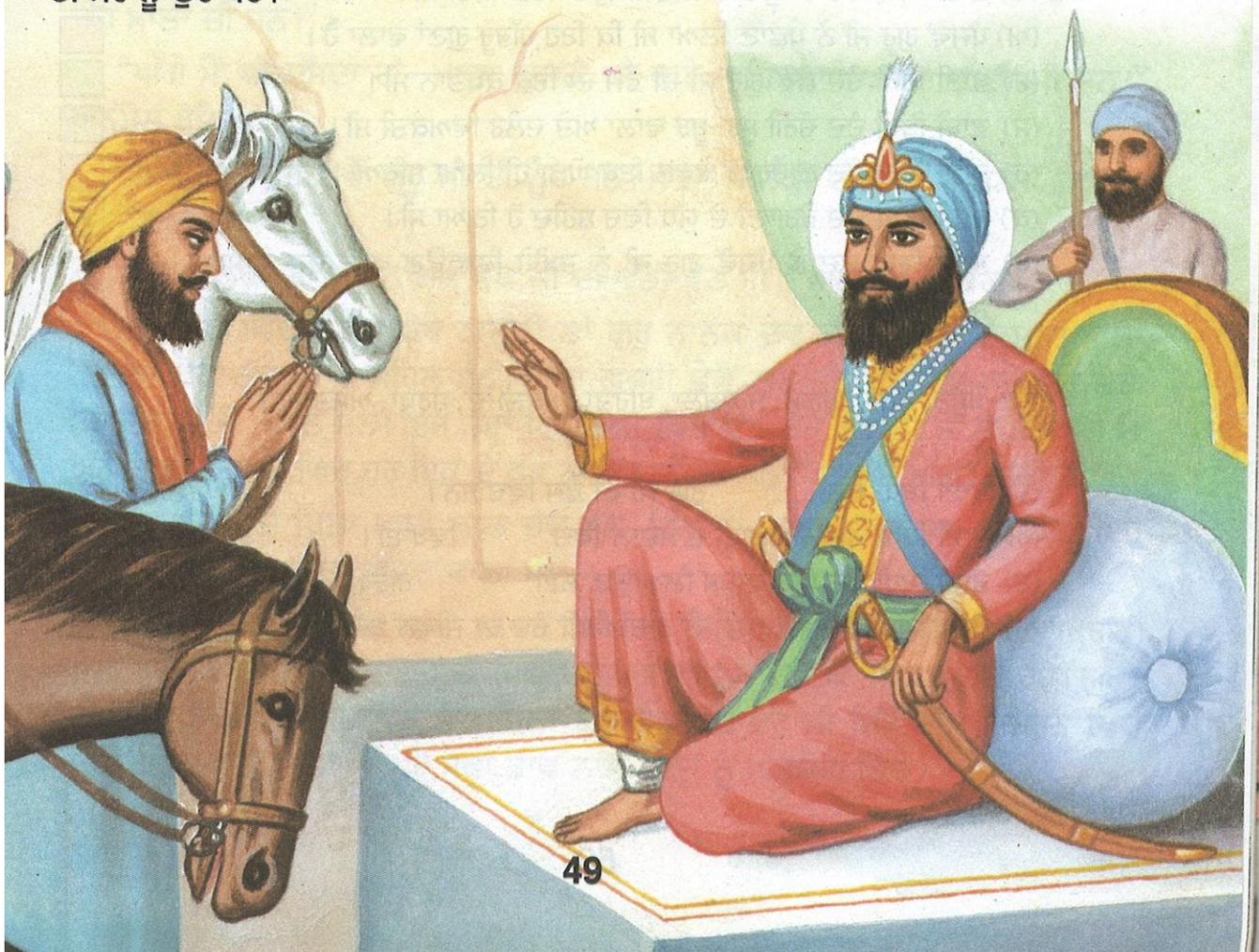
ਤਦੇ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ?”

“ਪੁੱਤਰ”, ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ : “ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਵੇਖ ਨਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਹਰ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੀ ਧਾਕ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

“1638 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ।”

“ਚੰਗਾ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਾਂਗੇ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਠੀਕ ਹੈ ਪੁੱਤਰ, ਠੀਕ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੰਝ ਦੀ ਸੈਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਗਏ ?
- (ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?
- (ਸ) ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਕੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸਨ ?
- (ਹ) ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਘੋੜੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ?
- (ਕ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਗਵਾਲੀਅਰ ਵਿਖੇ ਕਿਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ ?
- (ਖ) ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਸਨ, ਤਦ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਗਏ ਸਨ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ। ਗਲਤ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।
- (ਅ) ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੱਭਰੂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।
- (ੲ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਇਕ ਕਪਤਾਨ ਸੀ।
- (ਸ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਚੰਗੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ।
- (ਹ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਘੋੜਾ ਹੀ ਲਿਆ ਸਕਿਆ।
- (ਕ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।
- (ਖ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ, ਬਚਨ, ਜੁਲਮ, ਮੁਕਾਬਲਾ, ਬੀਰਤਾ, ਅਕਲਮੰਦ, ਸ਼ਰਧਾ, ਅਸਤਬਲ।

4. ਬਰੈਕਟ ਵਿਚੋਂ ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸਨ। (ਦਸਵੇਂ/ਛੇਵੇਂ)
- (ਅ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ। (ਬਹਾਦਰੀ/ਨਰਮਾਈ)
- (ੲ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਘੋੜੇ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਗਏ। (ਕੀਰਤਪੁਰ/ਲਾਹੌਰ)
- (ਸ) ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। (ਉਪਦੇਸ਼/ਸ਼ਹੀਦੀ)

ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ (ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ)

ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਮਿਲੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਈ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ 'ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ'। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬੈਠੇ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਈ :

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮਹਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਬਾਰੇ, ਦੂਜਾ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਬਾਰੇ। ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਓ।”
ਅਨਮੋਲ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੀਹਦੇ-ਕੀਹਦੇ ਕੀ-ਕੀ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸਨ। ਮਹਿਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਨ।”

“ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ—ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਸਨ।”
ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਵੀ ਨੂੰਹ ਸਨ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

“ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲੇ, “ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭੈਣ ਜੀ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।” ਹੁਣ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ :

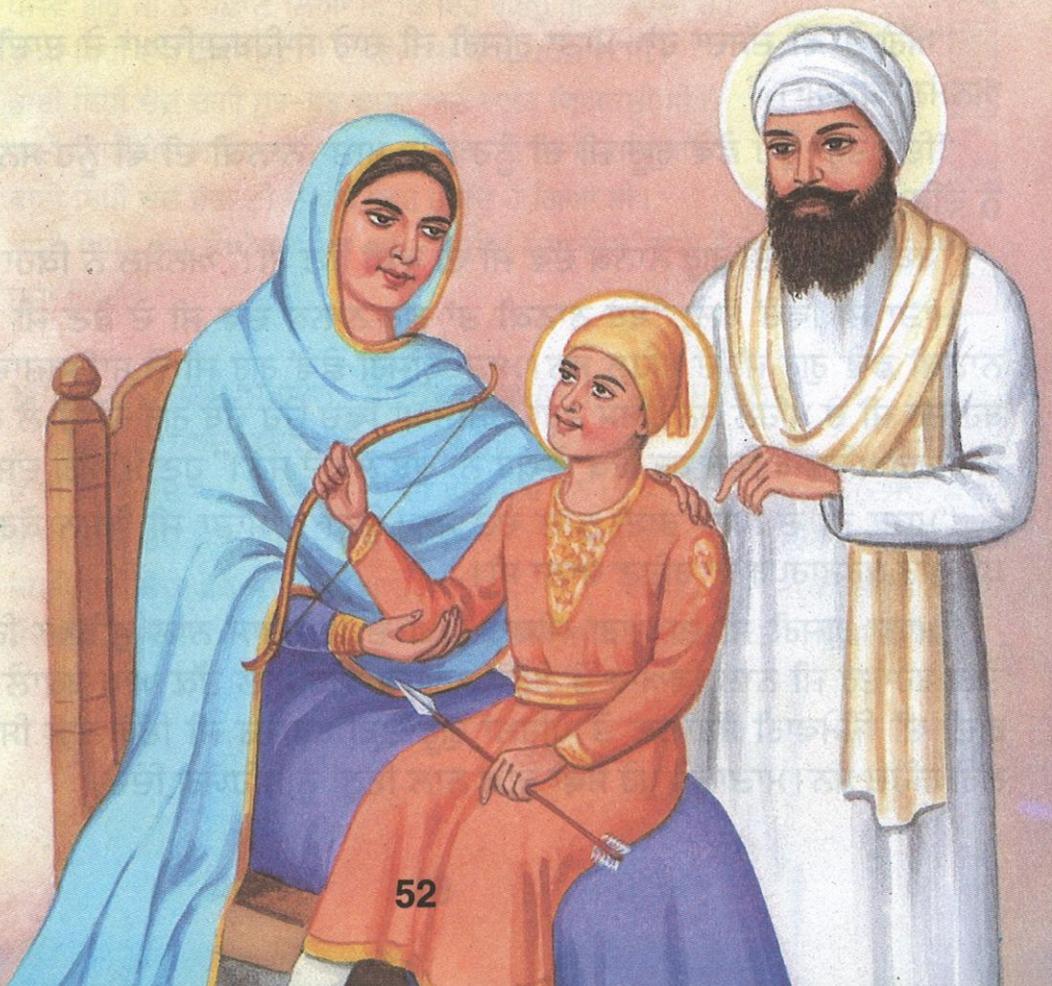
“ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਸਨ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

“ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ। (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲਗਪਗ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੱਕ ਆਪ ਬਕਾਲੇ ਰਹੇ। ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਇੱਥੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਪੂਰੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ।

“ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਟਨੇ ਹੀ ਠਹਿਰਨਾ ਪਿਆ। ਇੱਥੇ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਛੇ-ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸੰਭਾਲਣੀ ਪਈ।

“ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬਸ ਦੋ ਢਾਈ ਸਾਲ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋ ਗਈ।”
 “ਸੁਣਦੇ ਹੋ ਬੱਚਿਓ ?” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਰੁੱਕ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।
 “ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ”, ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ। ਅਨਮੋਲ ਵੀ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਬਿਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

“ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ।

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪੱਤਰ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਨੇ ਹੁਣ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਸਨ। ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕੇਵਲ ਨੌਂ ਸਾਲ ਸੀ।

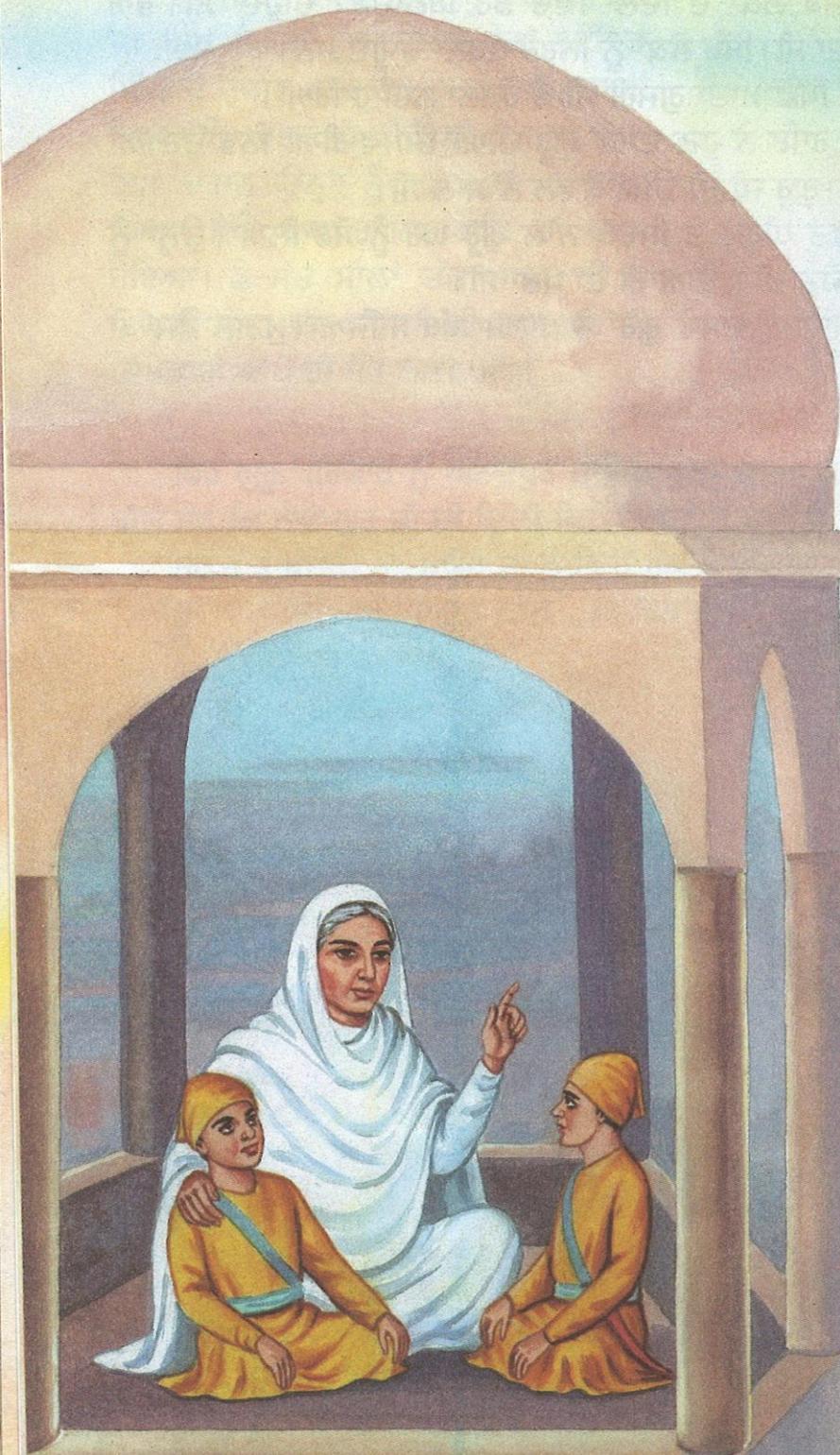
“ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਤੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਜੋਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਿਆ। ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ।

“ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਤਦ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਡੋਲੇ ਨਹੀਂ।” ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਫਿਰ ਰੁਕ ਗਏ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਸੀ।” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ। “ਹਾਂ ਧੀਏ, ਬੜਾ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਇਹ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ।” ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

ਤਦੇ ਅਨਮੋਲ ਵੀ ਬੋਲਿਆ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਾਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸੋਈਆ ਗੰਗੂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸਹੇੜੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿ੍ਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।”

“ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ”, ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ : “ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡਣ ਲਈ ਲਾਲਚ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਉਹ ਡੋਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ।”

ਇੱਥੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

“ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਦੋਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਲਿਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗਰਜਦੇ।

“ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦੇ ਚਿਣਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

“ਇਸ ਦਰਦਨਾਕ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।”

“ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਆਪਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

“ਆਹੋ ਪੁੱਤਰ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਦੇ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬੰਸ-ਦਾਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਭਰਿਆ ਰਿਹਾ।” ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ ?
- (ਅ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ?
- (ੲ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬਕਾਲੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਰਹੇ ?
- (ਸ) ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਪਟਨੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੀ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਨ ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਦ ਕਿੱਥੇ ਸਨ ?
- (ਹ) ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਈਆਂ ?
- (ਕ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕਿਵੇਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ?
- (ਖ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ?
- (ਗ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ। ਗਲਤ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸਨ।
- (ਅ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਤੇ ਮਾਤਾ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ।
- (ੲ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬਕਾਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਇਕੱਲੇ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਦੇਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ।
- (ਸ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉੱਥੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ।
- (ਹ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਗੁਰ-ਗੱਦੀ, ਧੀਰਜ, ਰਸੋਈਆ, ਬਲੀਦਾਨ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ, ਯੋਗਦਾਨ।

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ :

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ, ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ, ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ, ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ।

5. ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਗਪਗ ਪੰਦਰਾਂ ਵਾਕ ਲਿਖੋ।

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ (ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ)

ਅਨਮੋਲ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਮਨਾਈ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੱਸਿਆ।

ਤਦ ਤੋਂ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਈ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਲਾ ਦੱਸੋ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?”

“ਬੈਠੋ, ਬੈਠੋ, ਮੇਰੇ ਲਾਲ, ਮੈਂ ਸੌ ਵਾਰੀ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਉਂ ਹੀ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹੋ। ਗਿਆਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਸੁਣੋ ਫਿਰ :

“ਤੁਸੀਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

“ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਅਜੇ ਤੱਕ” ਸਿਮਰਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਈ।

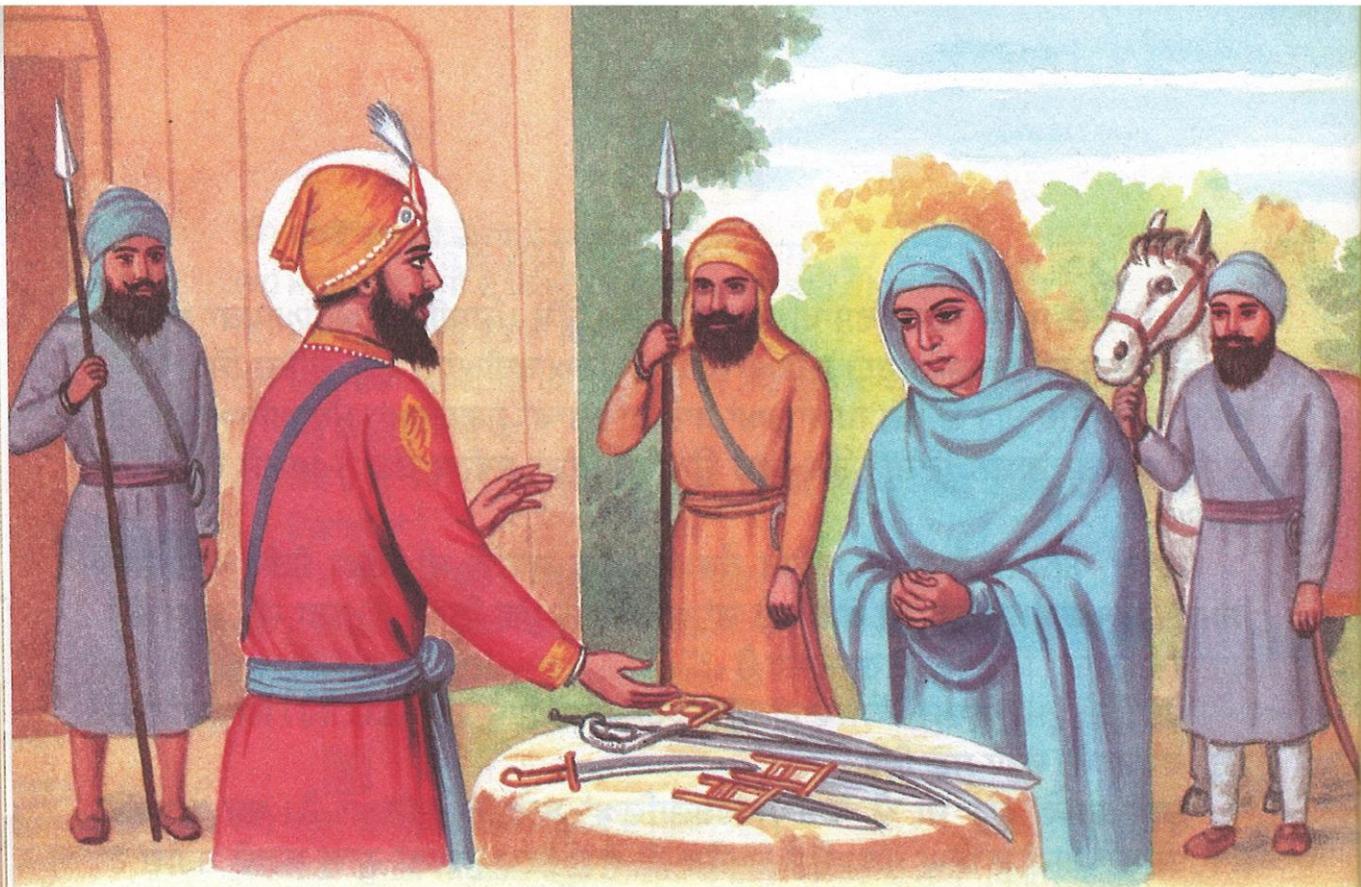
“ਕਾਹਲ ਨਾ ਕਰੋ, ਪੁੱਤਰ, ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਓ।” ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

“ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਰਾਮ ਸਰਨ ਕੁਮਰਾਵ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਈਸਵੀ ਸੰਨ 1684 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਰਹੇ, ਜਿੱਥੇ ਤੁਰਕਮਾਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਮਥਰਾ ਵੀ ਰਹੇ। ਈਸਵੀ ਸੰਨ 1747 ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ 39 ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੁਝ ਰੁਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਸਨ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਜੀਤੋ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਕਹਿਲਾਏ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰਿਜਸੁ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ 1673 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਵਿਆਹ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ‘ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਹੌਰ’ ਵਸਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ 1700 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਰੋਹਤਾਸ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਰਾਮੂ ਬਸੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਤਾ ਜਸਦੇਵੀ ਸੀ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1681 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ 1700 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਅਬਚਲ ਨਗਰ (ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚਖੰਡ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਗਏ ਸਨ ਤਦ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਉੱਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਕੋਲ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ—ਇਕ ਖੰਡਾ, ਇਕ ਖੰਜਰ, ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਦੋ ਕਟਾਰਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ‘ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ’ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।”

“ਤਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ,” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਹਾਂ ਧੀਏ ਵੇਖ ਨਾ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਦੱਸਿਆ।

ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸਨ।

“ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਅਨਮੋਲ ਤੇ ਸਿਮਰਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਸਾਡੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਮਾਤਾਵਾਂ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮਾਣ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਹਸਪਤਾਲ ਆਦਿ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।” ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ।

“ਹਾਂ, ਬੱਚਿਓ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

“ਚੰਗਾ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਕੰਮ ਕਰ ਲਈਏ। ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਤਾਂ ‘ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ’ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਨਮੋਲ ਉੱਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਤੁਰ ਪਈ।

“ਲੰਮੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਮਾਣੋ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ,” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ‘ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ’ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਮਾਨ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ?
- (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਨ?
- (ੲ) ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਕਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ?
- (ੳ) ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ?
- (ੴ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮਹਿਲ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਆਯੂ ਵਾਲੇ ਸਨ?
- (ਕ) ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹਥਿਆਰ ਸੌਂਪੇ ਸਨ?
- (ਖ) ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ‘ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ’ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
- (ਗ) ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਕਿਹੜੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਹੈ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਈ ਸੀ।

(ਅ) ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

(ੲ) ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਮਹਿਲ ਸਨ।

(ਸ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਹੌਰ' ਵਸਾਇਆ ਸੀ।

(ਹ) ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗਏ ਸਨ।

(ਕ) ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਲੇ ਸਨ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਯਾਦਗਾਰ, ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ, ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ, ਨਿਵਾਸੀ, ਵਿਸਾਖੀ, ਭਾਸ਼ਨ।

4. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਲਈ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਚਾਰ ਗੁਰੂ-ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸੋਹਣੇ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ।

5. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ, ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਬਾਰੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਵਾਕ ਲਿਖੋ।

ਸਭ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਦਿੱਸੇ (ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ)

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਉੱਤੇ ਜਲ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ 'ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਭਾ' ਨੇ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦਵਾਰਿਉਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸੁਆਲ ਹੀ ਇਹ ਕੀਤਾ :

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਕੌਣ ਸਨ ? ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ, “ਲਓ ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।”

ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ :

“ਵੇਖੋ ਬੱਚਿਓ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਦੇ ਝਨਾਂ ਕੰਢੇ ਵਸਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੌਦਰਾਂ ਸੀ। ਕਈ 'ਸੋਧਰੇ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

“ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ-ਪੀਂਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਲਗਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਮਿਲੇ। ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਜੀਬ ਲਗਦੀਆਂ। ਪਰ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਤਾਂ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

“ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਪਿੰਡ ਨੇੜਿਉਂ ਲੰਘੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ।

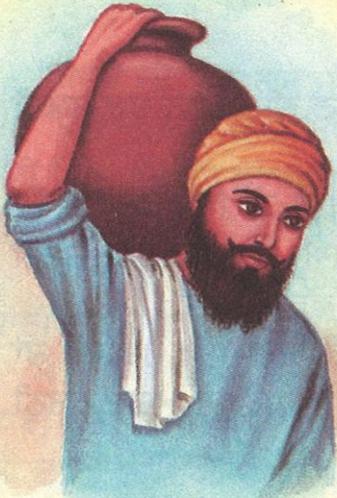
“ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਪਿਲਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ।

“ਸ਼ਾਇਦ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਹੋਰ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਵਰਤ ਲਿਆ, ਬਾਕੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਵਾਂ ਭਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਤਾਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਢੋ ਕੇ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ, ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ।” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਪੁੱਤਰ ਜੀ, ਧੀਰਜ ਰੱਖੋ। ਸਭ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ। ਸੁਣੋ :

“ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੁਖਦਾਈ ਲੱਗਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ

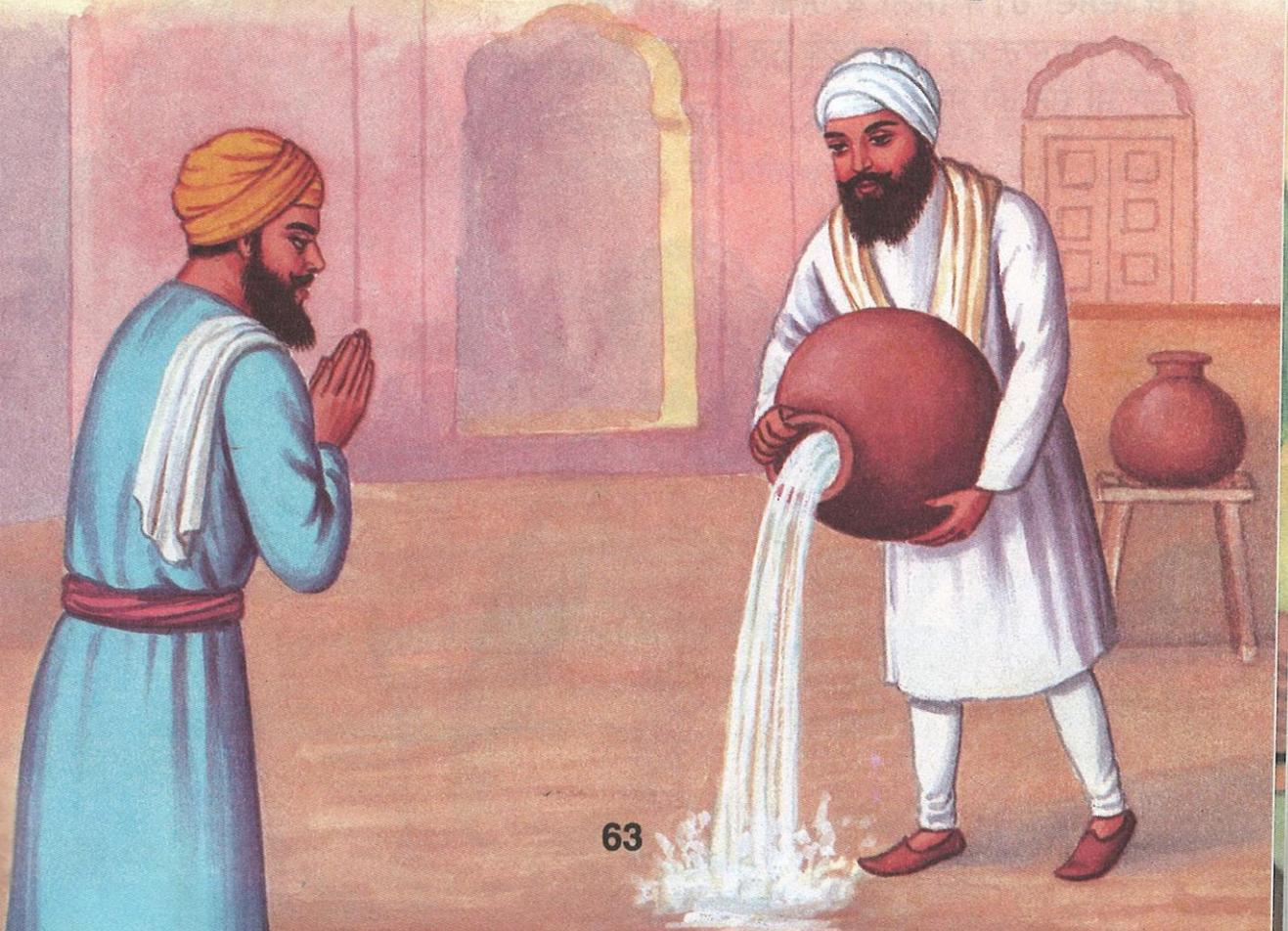

ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਵਗਦੇ ਰਾਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮੱਟ ਰੱਖ ਲਏ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਜਲ ਛਕਣ। ਆਮ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ।

“ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਣੇ।

“ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਇਕੱਠ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਭਾਈ ਕਨੌਈਆ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ਕ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਫਿਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਹੁੰਦੇ, ਕਦੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਦੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਕਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੁੱਟ ਲਈ ਤਰਸਦੇ। ਭਾਈ ਕਨੌਈਆ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ

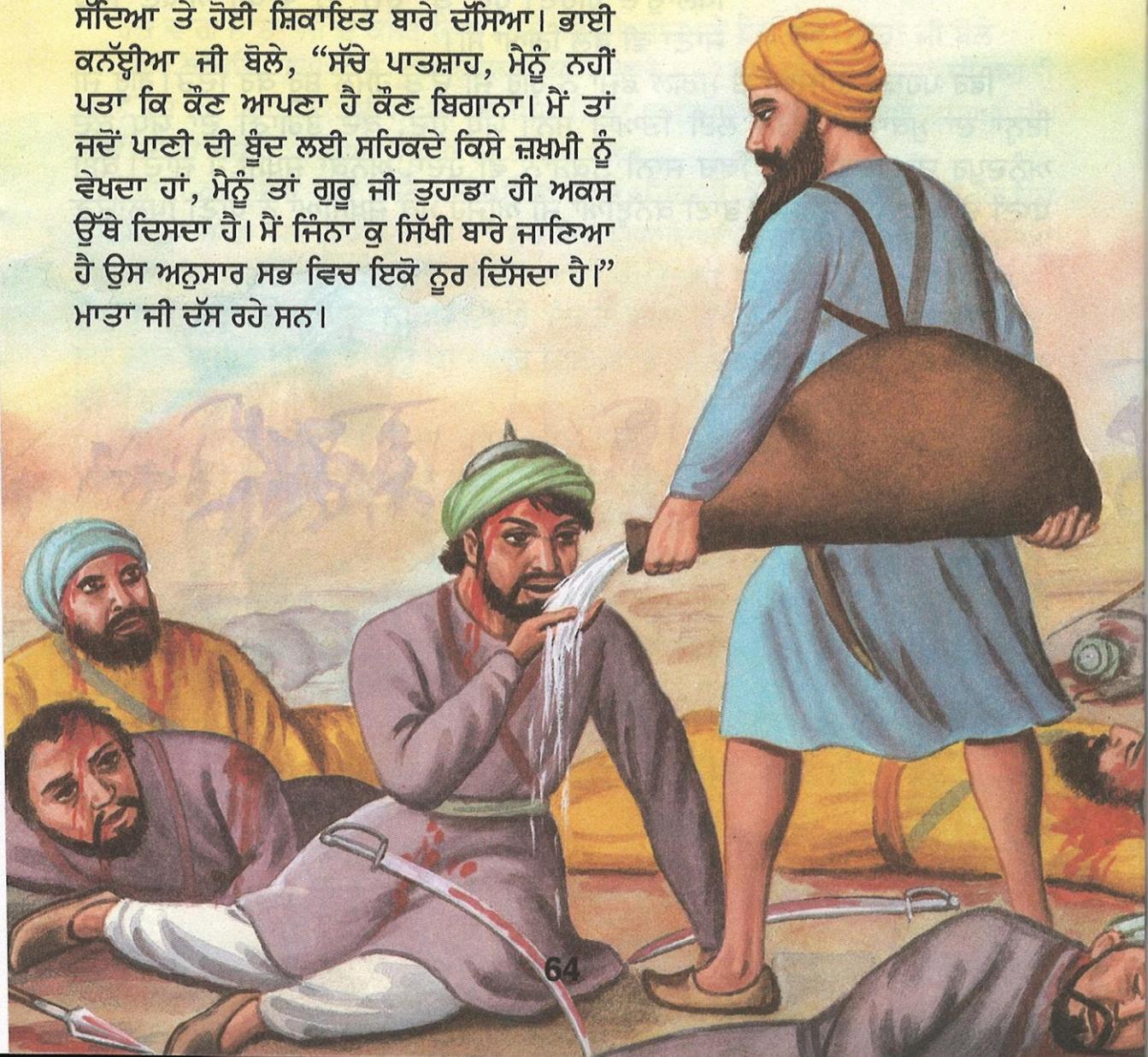

ਲੱਗਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੋ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਾਨ ਬਚ ਸਕਦੀ ਸੀ।

“ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ? ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹੋ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੋੜਵੰਦ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਤੜਫ਼ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਦੋ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।

“ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। “ਜੀ, ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਕਿੱਧਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ।”

“ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਹੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਬੋਲੇ, “ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੌਣ ਆਪਣਾ ਹੈ ਕੌਣ ਬਿਗਾਨਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਲਈ ਸਹਿਕਦੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਅਕਸ ਉੱਥੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਵਿਚ ਇਕੋ ਨੂਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ?” ਅਨਮੋਲ ਅੱਗੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਸੀ।

“ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰਿਓ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਸਗੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਆਖੀ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਮਰਹੱਮ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵੀ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਲੋੜਵੰਦ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਉੱਤੇ ਮਰਹੱਮ ਵੀ ਲਾ ਦਿਆ ਕਰੋ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਲੱਗੇ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਭਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਭਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।” ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਬੋਲੇ, “ਅਨਮੋਲ ਪੁੱਤਰ, ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੇਖੋ, ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

“ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਬਿਰਧ-ਘਰਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਉਂ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਜਿਹੇ ਨਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰਨੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋ। ਸਾਨੂੰ ਇੰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹੋ।” ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਬੋਲੇ।

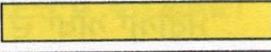
“ਪੁੱਤਰ ਜੀ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਜੀ ਤੇ ਨਾਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਪੁੱਤਰ, ਹੁਣ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਲਓ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।

ਅਭਿਆਸ

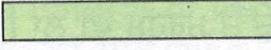
1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ?
- (ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਹੁੰਚੀ ?
- (ਸ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ?
- (ਹ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ?
- (ਕ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਠੰਢ ਜਿਹੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
- (ਖ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ?
- (ਗ) ਭਾਈ ਕਨੱਈਆ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਸਨ ?

2. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ-ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਂਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੱਖ ਕਰੋ :

(ੳ) ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ, ਰੈਂਡ ਕਰਾਸ, ਜ਼ਖ਼ਮੀ, ਦਵਾਈਆਂ, ਸੇਵਾ, ਗੀਤ।

(ਅ) ਪਾਣੀ, ਪਿਆਸ, ਪਿਆਸਾ, ਜਲ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ, ਬਾਜ਼ਾਰ।

(ੲ) ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ, ਇਕੱਠ, ਫ਼ਸਲਾਂ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਜਲ, ਗੁਣ, ਦਰਸ਼ਨ, ਜ਼ਖ਼ਮੀ, ਪਿਆਸਾ, ਸੇਵਕ, ਗੁਰਸਿੱਖ।

4. ਸਹੀ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠੀਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ।

(ਅ) ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਲਈ ਜਲ-ਸੇਵਾ ਹੀ ਉੱਤਮ ਸੇਵਾ ਸੀ।

(ੲ) ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ।

(ਸ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਦੇ ਮਰਹੱਮ ਵੀ ਲਾ ਦਿਆ ਕਰੇ।

(ਹ) ਹੁਣ ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਕ) ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

5. ਭਾਈ ਕਨੱਝੀਆ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਗਪਗ ਦਸ ਵਾਕ ਲਿਖੋ।

ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੀ ਗਈ (ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਜੀ)

ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਈ ਹਾਊਸ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਹਾਊਸ ਸੀ। ਸਿਮਰਨ ਆਪ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਉਸਨੇ ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਕੌਣ ਸਨ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ? ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਇਕ ਸੱਜਣ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ‘ਤੁਸੀਂ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਬਣੋ, ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ’।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਕੋਲੋਂ ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਈ ਭਾਰੋ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ।”

“ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਅਨਮੋਲ, ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ”, ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੁਝ ਰੁਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੇਰਾਂ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਘਰੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ।

“ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਆਉਣ 'ਤੇ ਲਾਅਨਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵੀ ਸੀ।

“ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬੜੀ ਦਲੇਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਮੁੜ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਆਪ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰੀ।”

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਮਾਤਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੂੜੀਆਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਡਰ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠੋ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਂਗੀਆਂ। ਇਕ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਲਈ ਕੜਾਹੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬਣਾਉਂਦੀ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਖੁਰਚਣਾ ਨਾ ਖੜਕਾ। ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਡਰ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨੱਸ ਆਇਆ ਹੈ,” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਐਨੀ ਕੁ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਤ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਫਿਰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੰਘ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਕੋਲ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਉਹੋ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਮੁਕਤਸਰ ਨਗਰ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਹਨ।

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੰਘ ਪਛਾਣ ਲਏ। ਇਕ-ਇਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੁੰਝਿਆ ਤੇ ਪੁੰਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮੰਗ ਕੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ? ਅੱਗੋਂ ਅੰਤਲੇ ਸਵਾਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰਕੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਬੇਦਾਵੇ ਦਾ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਜ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੀ ਗਈ। ਇਹੋ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਸੀ।”

“ਤਾਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਈ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।” ਅਨਮੋਲ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲਿਆ।

“ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਹਾਦਰ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬਈ ਉਸ ਅੰਕਲ ਨੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਰਗਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਾਂਗ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਨਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।” ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਵਾਹ, ਸਿਮਰਨ ਤੂੰ ਠੀਕ ਗੱਲ ਫੜੀ ਹੈ। ਲੈ ਅੱਗੇ ਸੁਣ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਨੰਦੇੜ ਵਿਖੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਝੀਰਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਨਮਾੜੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ।”

“ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ?” ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਅਜੇ ਹੋਰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ।

“ਧੀਏ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਝਬਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਲੰਗਾਹ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਉਸੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸੀ।

“ਜਦੋਂ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਪਰਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਂਗ ਮਰਦਾਵਾਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਈ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਗ ਕੌਰ ਰੱਖਿਆ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।” ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸੁੱਝਿਆ।

“ਆਹੋ, ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣੈਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ,” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾਈ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ?
- (ਅ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਿਹੜੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੈ ?
- (ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੱਸੋ ਕਦੋਂ ?
- (ਸ) ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਰਤਣ 'ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੋਇਆ ?
- (ਹ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ? ਨਾਲ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ?
- (ਕ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ?
- (ਖ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਕਿੱਥੇ ਬੀਤੇ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਟੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ

ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਾਲਾ ਮਰਦਾਵਾਂ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਸੀ।

(ੲ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬੇਦਾਵੇ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੜਨ ਲਈ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਈ ਸੀ।

(ਸ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਦੱਖਣ, ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

(ਹ) ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੰਝ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਲਈ।

(ਕ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਦੀ ਜੰਮਪਲ ਸੀ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਬੇਦਾਵਾ, ਤਤਕਾਲ, ਮੁਕਤਸਰ, ਦਲੇਰ, ਲਾਅਨਤਾਂ, ਵਡਾਦਾਰੀ।

4. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾਓ। ਹਰ ਟੋਲੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੋਣ :

ਲੜਾਈ, ਫ਼ੌਜ, ਘੇਰਾ, ਭੁੱਖੇ, ਜ਼ਖ਼ਮੀ, ਬੇਦਾਵਾ, ਲੰਗਰ, ਸੇਵਾ, ਜਲ, ਪੰਗਤ, ਸੰਗਤ, ਰਸਦ।

5. ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬਾਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

6. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸੱਤ ਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣ।

ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ)

ਮਾਤਾ ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਕਈ ਉੱਘੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਹਲ ਸੀ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੱਜ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋਗੇ ?” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਤਣ 'ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਘੇ ਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ। ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੜਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਓਢੀ ਹੈ। ਇਸ ਡਿਓਢੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਗੇਟ ਹੈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ।

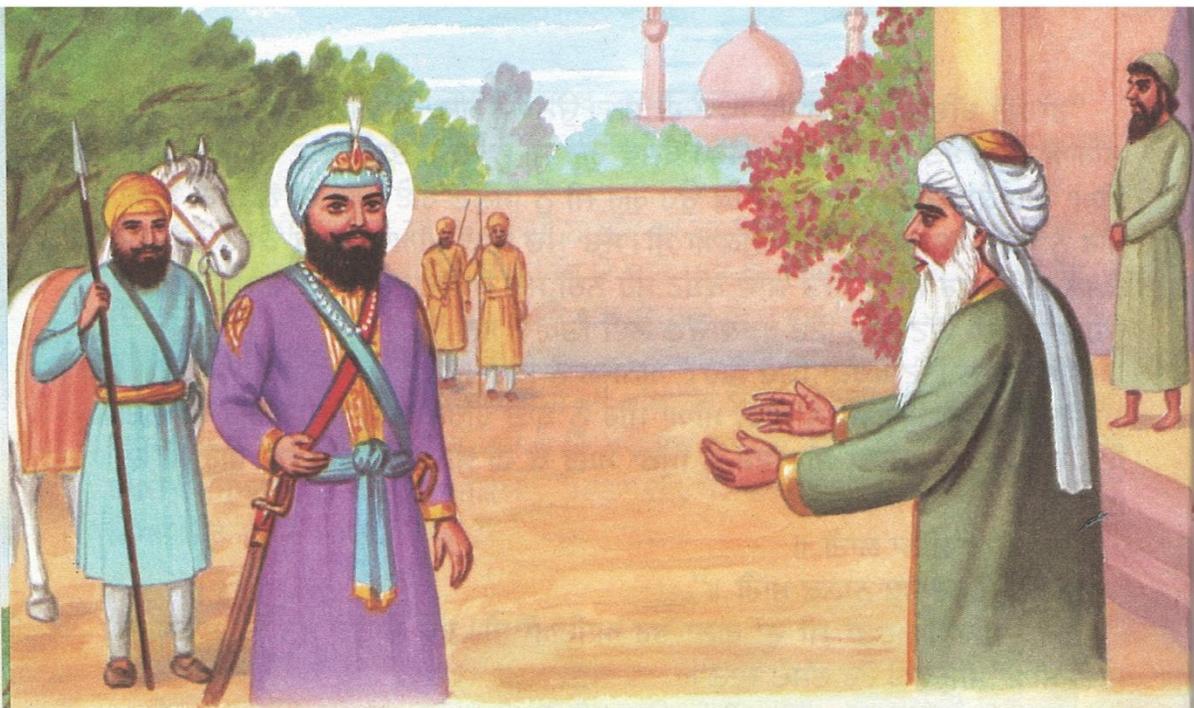
“ਇਸ ਗੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਿਆਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਸਨ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਜੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਕੌਣ ਸੀ ? ਉਹ ਕਿਉਂ ਉੱਘਾ ਹੋਇਆ ?” ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

“ਹਾਂ, ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਦੱਸਣ ਬੈਠੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ :

“ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਨਾਂ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਬਾਰੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਕ ਚਟੇ ਚਬਾਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

“ਇਸ ਅਦੁੱਤੀ ਸੂਰਬੀਰ ਦਾ ਜਨਮ 1670 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਪੁਣਛ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਜੌਰੀ ਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਲਛਮਣ ਦੇਵ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਮ ਦੇਵ ਸੀ। ਇਹ ਛੋਟਾ ਕਿਸਾਨੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਲਛਮਣ ਦੇਵ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਲੋਂ ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮਾਤਾ ਜੀ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਛਮਣ ਦੇਵ ਦੇ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਕ ਹਿਰਨੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਗਏ।”

“ਹਾਂ ਹੋ
ਕਰ ਗਏ।
“ਹੁਣ ਮ
ਵਿਚ ਕੁਝ ਨ
“ਜ਼ਰੂਰ,

1. ਦੱਸੋ
(ੳ)
(ਅ)
(ੲ)
(ਸ)
(ਹ)
(ਕ)
2. ਠੀਕ
ਨਿ
(ੳ)
(ਅ)
(ੲ)
(ਸ)
(ਹ)
(ਕ)
- (ਖ)
3. ਵਾ
ਸੂ
4. ਹੇ
ਬ
ਵ
5. ਪੰ

ਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਕੀਤਾ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਇਕ ਸੰਤ-ਫਕੀਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕਾਂਤ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਾਇਆ।”

ਸਿਮਰਨ ਨੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਕਿੱਥੇ ਰਹੇ ?

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ : “ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਸਰਹੰਦ ਵੀ ਰਹੇ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਾਇਆ।”

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੋਲੇ—“ਮੇਰੇ ਤੋਤਿਓ ਮੋਤਿਓ, ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਆਦਰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਇਸ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

“ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਪ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਸ਼ਟ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਡਾਹਢੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖੂਨ ਖੌਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।”

“ਅੱਗੇ ਦੱਸੋ, ਮਾਤਾ ਜੀ” ਅਨਮੋਲ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਠਾਣ ਨੇ ਧੌਖੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਲਈ ਹੁਣ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਚੈਨ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ।

“ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੇ, ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਤੀਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।

“ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ।

“ਮਧਰਾ ਕੱਦ, ਛਹਲਾ ਸਰੀਰ, ਕਣਕ-ਵੰਨਾ ਰੰਗ, ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ।

“ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ, ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਨਾ ਸਕਦੇ। ਤਦ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ। ਸਮਾਣਾ ਉਸ ਜੱਲਾਦ ਦਾ ਨਗਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੋਹ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਚੁਫੇਰੇ ਇਸ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਤੇ ਯੋਧੇ ਦੀ ਧਾਂਕ ਪੈ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਿਲਕੁਲ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਜੀ। ਓਧਰ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਲਈ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਧਦੇ ਦਬਾਉ ਕਾਰਨ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਿਆ।”

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਇਸ ਸੂਰਬੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ ਦੱਸਦੇ ਨੇ।” ਸਿਮਰਨ ਬੋਲੀ।

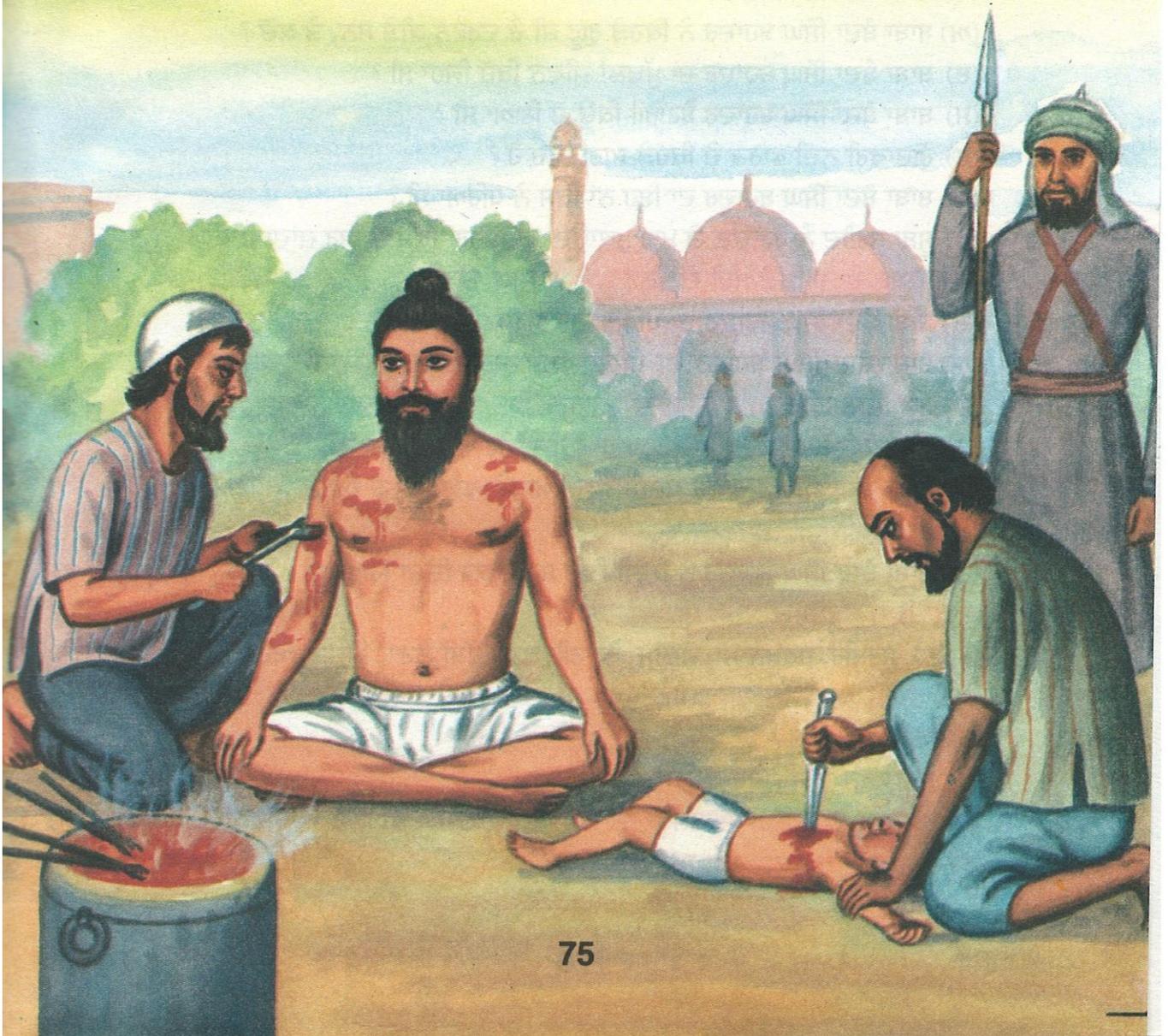
“ਹਾਂ, ਧੀਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਸਦ-ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਲੜਨਾ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਇਆ।

“ਤਦ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਈ-ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ

ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ 1716 ਦੀ ਹੈ।” ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ।

“ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?” ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੁੱਪ ਬੈਠਾ ਅਨਮੋਲ ਬੋਲਿਆ।

“ਪੁੱਤਰ, ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟਦਾ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰੜੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਆ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਇਥੋਂ ਸਫ਼ਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ

ਸੂਰਬੀਰ ਜੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁਲਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ, ਇਸ ਵੀਰ ਯੋਧੇ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।”

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵਿਹਲ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨਾ। ਗੁਣ ਜਾਓ ਖੇਡੋ ਮੱਲੋ।”

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ :

- (ੳ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਗੋਟ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?
- (ਅ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਦੋਂ ?
- (ੲ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ ?
- (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਬੈਰਾਗੀ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ?
- (ਹ) ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਹੈ ?
- (ਕ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਧਰਿਆ ਸੀ ?
- (ਖ) ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਤੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

2. ਠੀਕ ਕਥਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਹੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

- (ੳ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਲਛਮਣ ਦੇਵ ਸੀ।
- (ਅ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।
- (ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੀਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ੇ ਸਨ।
- (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ।
- (ਹ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

3. ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :

ਅਦੁੱਤੀ, ਸੂਰਬੀਰ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਜ਼ਾਲਮ, ਬੈਰਾਗੀ, ਕਰੜੇ ਹੱਥੀਂ ਲੈਣਾ, ਇੱਜ਼ਤ, ਅਣਖ।

- 4. ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਨ ?
- 5. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।
- 6. ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।